

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

การปรับตัวของประเทศไทยในยุคโลกาภิวัตน์ เอเชียรุ่งโรจน์ และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ลิขิต ธีรเวคิน^๑

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้กล่าวถึงประเด็นต่าง ๆ ของการปรับตัวของประเทศไทยต่อยุคโลกาภิวัตน์ เอเชียรุ่งโรจน์ และสมาชิกภาพในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ความจำเป็นของการปรับตัวต่อยุคที่เปลี่ยนไปอันเป็นยุคข่าวสารข้อมูล หรืออารยธรรมของคลื่นลูกที่ ๓ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประเทศไทย ยุคใหม่ที่เกิดขึ้น ทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องตอบสนองต่อเงื่อนไขต่าง ๆ สำหรับยุคใหม่ในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม รวมตลอดทั้งสังคมจิตวิทยา การตอบสนองต่อสภาพแวดล้อมใหม่ในการเป็นสมาชิกขององค์การความร่วมมือภูมิภาคหรือเออีซี ใน ค.ศ. ๒๐๑๕ เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง หลายสิ่งหลายอย่างในประเทศไทยจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง และเข้ารูปเข้ารอย เช่น ระบบการศึกษา วิธีทำงานของระบบราชการ ความเข้าใจประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประเทศอื่น บทความนี้พยายามชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญ ๆ ของยุคใหม่ซึ่งประชาชนคนไทยทั่วไปต้องเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

คำสำคัญ : โลกาภิวัตน์, เอเชียรุ่งโรจน์, ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

๑. ความนำ

ในยุคโลกาภิวัตน์ เอเชียรุ่งโรจน์ และการเกิดของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เป็นปรากฏการณ์ที่ประเทศไทยจำเป็นต้องเตรียมตัวเพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง และเตรียมการปรับตัวในโครงสร้างต่าง ๆ ทั้งในทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเชื่อ ความคิด ระบบความคิด รวมตลอดทั้งค่านิยม ปทัสถาน ฯลฯ ความจำเป็นของการปรับตัวในศตวรรษยุคใหม่เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง เพราะไม่มีประเทศใดในเอเชียหรือประเทศอื่นนอกทวีปเอเชียที่จะหลีกเลี่ยงจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบในปรากฏการณ์สำคัญใหญ่ ๆ ๓ ปรากฏการณ์

^๑ ราชบัณฑิต สำนักประวัติศาสตร์และการเมือง

อันได้แก่ *โลกาภิวัตน์* ซึ่งเปลี่ยนจากสังคมอุตสาหกรรมมาสู่สังคมข่าวสารข้อมูล *ความรุ่งโรจน์ของประเทศไทย* ด้วยการผงาดขึ้นมาของจีนและอินเดีย รวมทั้งรัสเซีย และยังพ่วงประเทศนอกเอเชีย ได้แก่ บราซิล หรือที่เรียกว่า BRIC ทำให้ญี่ปุ่นและ ๔ เสือในเอเชียอันได้แก่ สิงคโปร์ ใต้หวัน ฮองกง และเกาหลีใต้ กำลังจะมีคู่แข่งที่สำคัญ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้เป็นจุดเริ่มต้นของสิ่งที่มีการกล่าวว่าเป็น *ยุคบูรพาภิวัตน์*^๖ และที่สำคัญ การรวมตัวของประเทศในเอเชีย ๑๐ ประเทศเป็น *ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน*^๗ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังจับตามอง เพราะ ๑๐ ประเทศดังกล่าวมีประชากรกว่า ๖๘๐ ล้านคน จึงกลายเป็นเวทีของเศรษฐกิจและการเมืองในภูมิภาคที่ประเทศมหาอำนาจ เช่น สหรัฐอเมริกา จีน อินเดีย และประเทศอื่น ๆ จับตามองและพยายามเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวนี้ ได้นำไปสู่กระบวนการทางการเมืองระหว่างประเทศในแถบทวีปเอเชีย ซึ่งมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างอำนาจของมหาอำนาจประเทศ (power configuration)

การที่ประเทศไทยจะสามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่นี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ประชาชนและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำต้องเข้าใจถึงสถานการณ์ในด้านต่าง ๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้น เพราะการเข้าใจถึงแก่นของปรากฏการณ์และผลทั้งในแง่บวกและแง่ลบ จะทำให้สามารถวางแผนนโยบายได้อย่างถูกต้อง โดยมีจุดประสงค์คือ ต้องปรับตัวเพื่อให้ทันกับกระแสต่าง ๆ ที่สำคัญคือการเปลี่ยนสถานการณ์ดังกล่าวให้เป็นโอกาสเพื่อประเทศไทยสามารถจะก้าวไปข้างหน้าอย่างแข็งแกร่ง มั่นคง และได้ประโยชน์จากสถานการณ์ที่กำลังเปลี่ยนแปลงและที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต

บทความนี้ ชี้ให้เห็นถึงกระแสและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง ๓ จุดใหญ่ ๆ คือ *โลกาภิวัตน์ เอเชียรุ่งโรจน์* และ *ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน* เพื่อจะได้เป็นพื้นฐานสำหรับการเข้าใจสถานการณ์และการวิเคราะห์ปัญหา อันจะเป็นข้อมูลและข้อคิดเพื่อการวางแนวทางของการปรับตัวของประเทศ สังคม และประชาชนทั่วไป

^๖ ลิขิต ธีรเวคิน, “บูรพาภิวัตน์,” ใน *หนังสือพิมพ์สยามรัฐ*. (วันที่ ๔ มิถุนายน ๒๕๕๑); เอนก เหล่าธรรมทัศน์, *บูรพาภิวัตน์ : ภูมิ-รัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่*. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, ๒๕๕๔); เอนก เหล่าธรรมทัศน์, *ตะวันออก-ตะวันตก ใครสร้างโลกสมัยใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๔).

^๗ สุรินทร์ พิศสุวรรณ, *อาเซียน รู้ไว้ ได้เปรียบแน่*, สุกัญญา มกรารุช (เรียบเรียง), พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๕); ทักษิณ (ฤกษ์สุด) ทองอุไร (เรียบเรียง). *ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในมุมมองของ ศาสตราจารย์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย*. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๕).

๒. โลกาภิวัตน์ (Globalization)

โลกยุคโลกาภิวัตน์เป็นโลกยุคที่พัฒนาและเปลี่ยนแปลงจากสังคมอุตสาหกรรมมาสู่สังคมข่าวสารข้อมูล ซึ่งมูลเหตุใหญ่คือ การเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันเป็นตัวแปรที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์ เช่น ในกรณีของสังคมอุตสาหกรรมก็มาจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี คือ การเกิดความรู้เรื่องเครื่องจักรไอน้ำ การเปลี่ยนแปลงของสังคมมนุษย์โดยมีลักษณะที่แตกต่างกันของแต่ละยุคนั้น ได้มีการศึกษาโดยนักวิชาการตะวันตก ถ้าพูดอย่างกว้าง ๆ จะมี ๓ ลักษณะ คือ

๑) สังคมจารีตนิยมและสังคมสมัยใหม่ (traditional society and modern society)

เป็นการศึกษาโดยนักวิชาการตะวันตกในยุคที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมเกิดขึ้น ซึ่งนักวิชาการตะวันตกมองว่าสังคมมนุษย์มี ๒ ประเภท คือ สังคมจารีตนิยม อันได้แก่ สังคมเกษตร ที่มีฐานการผลิตอยู่ในชนบท แต่ส่งผลโดยตรงต่อโครงสร้างการปกครองบริหาร ค่านิยม ความสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สังคมเกษตรเป็นสังคมที่ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในระดับต่ำ ส่วนมากเป็นเครื่องมือการเลี้ยงปศุสัตว์และการเกษตรกรรม การปกครองบริหารมักจะมีอำนาจสูงสุดซึ่งเป็นอำนาจเผด็จการ หัวหน้าเผ่า หัวหน้าชุมชน รวมทั้งผู้ปกครองที่เป็นกษัตริย์ประชาชนทั่วไปไม่มีภารกิจในการเสียภาษีจากผลผลิตทางการเกษตร การเกณฑ์แรงงาน หรือแม้กระทั่งทาส และบางครั้งก็เป็นทาสติดดิน (serf) โครงสร้างสังคมจัดให้สถานะคนไม่เท่าเทียมกัน มีลักษณะชนชั้นและวรรณะ ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ของมนุษย์เป็นความสัมพันธ์ที่มีการลดหลั่นกันตามลำดับ มีความแตกต่างทางสถานะทางสังคม ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและอำนาจ ความสัมพันธ์เป็นแบบเครือญาติ เป็นกลุ่ม เป็นชุมชน ปัจเจกภาพมีน้อย ส่วนใหญ่ไม่เข้าใจถึงสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค แม้จะเป็นสัญชาติของมนุษย์ก็ตาม ส่วนในสังคมสมัยใหม่ ได้แก่ สังคมอุตสาหกรรม มีการผลิตด้วยเครื่องจักร มีความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การรวมกลุ่มของประชาชนมีมากขึ้น เนื่องจากมีการย้ายถิ่นจากชนบทไปสู่ชุมชนเมืองจนเกิดการพัฒนาชุมชนเมือง ซึ่งประชาชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อมีอำนาจต่อรองจนมีการจัดตั้งเป็นสหภาพ ฯลฯ ภายใต้ระบบการเมืองดังกล่าวนี้ความเสมอภาคระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครองยังมีอยู่ แต่จะอยู่ในระดับที่น้อยกว่าสังคมเกษตรกรรม ระบบการเมืองเริ่มจะเป็นระบบการเมืองแบบเปิด โดยประชาชนมีสิทธิในการเลือกผู้แทนของตนที่สำคัญคือ ที่มาแห่งความชอบธรรมทางการเมือง (source of political legitimacy) ซึ่งได้แก่ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (popular sovereignty) ความสัมพันธ์ของมนุษย์มีความเสมอภาคมากขึ้น มีการใช้หลักการและความสามารถมากกว่าการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวและทางเครือญาติ ฯลฯ

แต่ในหลายสังคมแม้จะมีการพัฒนาอุตสาหกรรมและมีแนวโน้มจะเข้าไปสู่สังคมสมัยใหม่ แต่กระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน หรือเกิดขึ้นได้ในทุกสังคม ในหลายสังคมจึงมีการพัฒนาที่ ก้ำ กะหว่างสังคมเกษตรและสังคมอุตสาหกรรม หรือสังคมจารีตนิยมกับสังคมสมัยใหม่ นักวิชาการตะวันตกจึงเรียกสังคมประเภทนี้ว่า สังคมระยะเปลี่ยนผ่าน (transitional society) โดยเชื่อว่าเมื่อถึงจุดจุดหนึ่ง สังคมระยะเปลี่ยนผ่านก็จะเปลี่ยนเป็นสังคมอุตสาหกรรมในที่สุด แต่ในความเป็นจริง ประเพณี วัฒนธรรม ความคิด รูปแบบการผลิตแบบดั้งเดิม ยังมีความจำเป็นและยังคงรักษาไว้ในหลายสังคม จึงเกิดมีการผสมผสานระหว่างสังคมจารีตนิยมกับสังคมสมัยใหม่ ซึ่งแม้จะมีลักษณะเป็นสังคมระยะเปลี่ยนผ่าน แต่อาจจะไม่ใช่เป็นจุดของการเปลี่ยนผ่าน หากแต่เป็นสังคมผสมผสานแบบถาวร จึงเกิดมีความเชื่อว่า สังคมในรูปแบบที่ ๓ โดยการผสมผสานระหว่างสังคมจารีตนิยมกับสังคมสมัยใหม่คือสังคมที่เรียกว่า prismatic model กรณีที่เห็นได้ก็คือ ประเทศญี่ปุ่น ในขณะที่เป็นสังคมสมัยใหม่มีความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรม แต่ยังรักษาความเป็นสังคมจารีตนิยมในแง่ค่านิยมหลายด้าน ความเชื่อ พฤติกรรม การแสดงออก และความสัมพันธ์ของมนุษย์ มีการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมหลักอันเป็นวัฒนธรรมพื้นฐาน

๒) คาร์ล มากซ์ (Karl Marx)^๔ นักอุดมการณ์สังคมนิยมมองว่า สังคมมนุษย์มีวิวัฒนาการแบบวิทยาศาสตร์จะดำเนินไปตามครรลองของประวัติศาสตร์ซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ ขณะเดียวกัน ก็จะเข้ากระบวนการของวิภาษวิธี (dialectic) กล่าวคือ สังคมหนึ่งเมื่อเกิดขึ้นจะเกิดความขัดแย้งในตัวเอง และนำไปสู่อีกสังคมหนึ่ง สังคมที่เกิดขึ้นใหม่ เกิดจากวิภาษวิธีของสังคมแรก และจะดำเนินต่อไปจนถึงสังคมสุดท้ายที่อยู่อย่างถาวร และเป็นจุดสุดท้ายของสังคมนมนุษย์อันเป็นสังคมที่มีความสุข มีความอุดมสมบูรณ์ หรือสังคมอุดมโภคิน ที่เรียกว่า ยูโทเปีย (utopia) หรือสวรรค์บนดิน โดย คาร์ล มากซ์ กล่าวว่า สังคมมนุษย์ประกอบด้วย คอมมิวนิสต์ปฐมภูมิ (primitive communism) ทุกคนล่าสัตว์และเก็บเกี่ยว หรือทำการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ อยู่กันโดยไม่มีรัฐ ต่างเฉลี่ยอาหารกันโดยไม่มีใครเป็นเจ้าของ อยู่ในลักษณะของธรรมชาติ สิทธิธรรมชาติเป็นสิทธิอันชอบธรรมของมนุษย์ที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้จากทรัพยากรและแรงงานของตนโดยไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ

^๔ David McLellan, *Karl Marx: Selected Writings*. (New York: Oxford University Press, 2000); Warren Lerner, *A History of Socialism and Communism in Modern Times: Theorists, Activists, and Humanists*. (Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1994).

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

ลิขิต อีรเวคิน

๒๗

แต่สังคมดังกล่าวนี้ก็แปรเปลี่ยนไปสู่สังคมยุคที่ ๒ คือ สังคมทาส (slavery) โดยสังคมทาสนี้ เกิดจากการที่ผู้แข็งแรงหรือกลุ่มที่แข็งแรงใช้กำลังอาวุธเข้ายึดอำนาจในการจัดการสังคม ด้วยการจัดระเบียบต่าง ๆ จัดการแบ่งสรรทรัพยากร เกณฑ์คนเข้ามาใช้แรงงานตามที่ตนต้องการ รวมทั้งการใช้คนทำงานต่างสัตว์ ทำให้มีระบบทาสเกิดขึ้น การใช้อำนาจดังกล่าวนำไปสู่การเกิดรัฐ (state) และผู้ใช้อำนาจรัฐ อันได้แก่คนที่แข็งแรงนั้น ก็คือกลุ่มคนที่เรียกว่า รัฐบาล ในสังคมเช่นนี้ จะเริ่มมีระบบการปกครองซึ่งมักเป็นระบบการปกครองแบบใช้อำนาจเป็นหลักหรือเผด็จการ อันเป็นสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมเกษตร และแม้จะใช้อำนาจรัฐและสามารถควบคุมได้ในระดับหนึ่ง แต่ผลสุดท้ายก็เกิดความขัดแย้งตามลักษณะของวิภาษวิธีของสังคม อันจะนำไปสู่การแตกสลายของสังคมทาส เริ่มจากการล่มสลายของจักรวรรดิโรมัน นำไปสู่สังคมฟิวดัล (feudal) ซึ่งเป็นสังคมที่แบ่งเป็นแคว้นเล็ก ๆ ไม่มีอำนาจศูนย์กลาง โดยแต่ละแคว้นก็มีการปกครองโดยใช้กองกำลังทหารในการควบคุมความสงบเรียบร้อย การบริหารการจัดการทางเศรษฐกิจ ซึ่งรวมถึงการผลิตในอุตสาหกรรมพื้นฐานและสังคมเกษตร มีทาสติดดิน ใครครองที่ดินก็จะได้ทาสอันเป็นแรงงานสำคัญไปด้วย

สังคมฟิวดัลต่างจากสังคมศักดินาของประเทศไทย ในสังคมศักดินามีการคุมคนมากกว่า การคุมที่ดิน และมีอำนาจศูนย์กลางอยู่ที่กษัตริย์ ไม่ใช่เป็นระบบแคว้น และการวิภาษวิธีของคาร์ล มากซ์ สังคมฟิวดัลหรือสังคมแคว้นมีการเช่นเดียวกับระหว่างกันและมีการเปลี่ยนแปลงในทางความคิด วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ความคิดนั้นเจริญเติบโตขึ้นในสังคมต่อสังคมแคว้น เนื่องจากการเสื่อมอำนาจของผู้นำทางศาสนาในสังคมตะวันตก สังคมแคว้นหรือฟิวดัลจึงนำไปสู่สังคมทุนนิยม (capitalism) มีการผลิตสินค้าเครื่องใช้เป็นจำนวนมากจนนำไปสู่การเกิดอุตสาหกรรม เกิดเศรษฐกิจเงินตรา และเกิดเศรษฐกิจตลาด ที่สำคัญที่สุดคือ มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมจากการค้นพบทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีโดยมีเครื่องจักรไอน้ำ

แต่ในสังคมแบบทุนนิยม แม้จะมีระบบการปกครองที่เปิดกว้างขึ้นเพราะเป็นสังคมอุตสาหกรรม แต่ก็มี การเอารัดเอาเปรียบจากผู้กุมอำนาจ โดยเปลี่ยนจากผู้กุมอำนาจทางการเมืองในสังคมทาสและสังคมแคว้นแบบฟิวดัลมาเป็นผู้กุมอำนาจทางเศรษฐกิจ เจ้าของโรงงานที่เรียกว่า เจ้าของปัจจัยการผลิต จะเอารัดเอาเปรียบผู้ใช้งานอุตสาหกรรมจำนวนมากที่เรียกว่า ชนชั้นกรรมาชีพ (the proletariat) ที่ย้ายจากสังคมเกษตรมาสู่สังคมเมืองอุตสาหกรรม จนเกิดเป็นชุมชนเมืองขึ้น ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในลักษณะวิภาษวิธีก็คือ ความขัดแย้งระหว่างนายทุนผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตกับชนชั้นกรรมาชีพ หรือกรรมกรในเรื่องค่าจ้างแรงงาน คาร์ล มากซ์ ได้ประกาศให้ชนชั้นกรรมาชีพลุกฮือขึ้นต่อสู้เพื่อปลดแอกตนเองจากพันธนาการของชนชั้นนายทุน และผลสุดท้ายสังคมก็จะกลายเป็นสังคมสุดท้ายของ

สังคมนิยม นั่นคือ สังคมนิยม (socialism) ซึ่งจะเป็นสังคมที่อุดมโภกา คนมีความเป็นอยู่อย่างสบาย โดยตอนปลายสามารถจะล่าสัตว์ ตอนเย็นคูปัญญาและฟังดนตรีได้ ลักษณะเช่นนี้จะไม่มีการเอารัดเอาเปรียบอีกต่อไป และรัฐก็จะอันตรธานหายไปจากโลก (the state will wither away) นี่เป็นสังคมที่พึงประสงค์และเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงหรือหยุดยั้งไม่ได้ เพราะเป็นวิวัฒนาการของสังคมนิยมชาติ

สิ่งซึ่งน่าสังเกตก็คือ แม้คาร์ล มากซ์ จะอ้างว่าเป็นการวิเคราะห์สังคมนิยมแบบวิทยาศาสตร์ แต่เขาก็ประกาศให้ชนชั้นกรรมาชีพลุกฮือขึ้นล้มชนชั้นนายทุนเพราะมีความขัดแย้งของชนชั้นเกิดขึ้นทันทีที่คาร์ล มากซ์ ทำเช่นนั้น เขาได้ขยับจากวิทยาศาสตร์วิเคราะห์อย่างวัตถุวิสัยไปสู่อุดมการณ์ ซึ่งมีการวิเคราะห์แบบจิตวิสัย แต่เขามองข้ามความสามารถของมนุษย์ที่ต่อรองเพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน โดยชนชั้นนายทุนยอมโอนอ่อนต่อกรรมกรมากยิ่งขึ้น และที่มองข้ามอย่างมากก็คือความเจริญทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีซึ่งทำให้การเอาเปรียบผู้ใช้แรงงานเบาบางลงอย่างมาก หลักฐานสำคัญที่สุดก็คือ ระบบคอมมิวนิสต์ได้ล่มสลายลงในสหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออก ขณะเดียวกัน จีนและเวียดนามซึ่งเป็นอดีตคอมมิวนิสต์สำคัญก็ได้กลายเป็นระบบผสมผสาน โดยที่คิวบากำลังเดินตามลาวก็ไม่เคยเป็นคอมมิวนิสต์ที่สมบูรณ์แบบ ประหนึ่งคล้าย ๆ เป็นสังคมระยะเปลี่ยนผ่านอีกรูปหนึ่งของระบบคอมมิวนิสต์ มีเพียงประเทศเดียวที่ยังรักษาความเป็นประเทศคอมมิวนิสต์โดยยึดถือลัทธิในยุคนุสตาลินอย่างเหนียวแน่น นั่นคือ เกาหลีเหนือ แต่ก็ยังเป็นข้อยกเว้นซึ่งไม่มีวันพัฒนาไปกว่าที่เป็นอยู่

จากสภาวะที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ สังคมนิยมจึงได้กลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมซึ่งมีระบบการปกครองแบบเปิด อันได้แก่ ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง มีระบบเศรษฐกิจตลาดเป็นหลัก ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมากขึ้น ขณะเดียวกัน ระบบสังคมนิยมที่คาร์ล มากซ์ พูดถึงก็ไม่มีที่ท่าจะเจริญเติบโตขึ้นมาได้อีกเนื่องจากตัวแปรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นใหม่ จนนักวิชาการชาวอเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่นชื่อว่า นายฟรานซิส ฟุกุยะมะ (Francis Fukuyama) ได้กล่าวว่า สังคมนิยมได้มาถึงจุดจบของประวัติศาสตร์ (the end of history) ซึ่งหมายถึงประวัติศาสตร์มนุษยชาติ หรือประวัติศาสตร์สังคมยุคการวิวัฒนาการไปข้างหน้าไปสู่สังคมนิยม คงหยุดที่ทุนนิยมและเสรีประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม สังคมนิยมยังอยู่อีกยาวนาน ไม่มีใครตอบได้ว่า ระบบทุนนิยมและระบบเสรีประชาธิปไตยจะรักษาสภาพคงเดิมอย่างถาวร หรือจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและความเจริญทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เทคโนโลยีทางข่าวสารข้อมูล

๓) อัลวิน ทอฟฟ์เลอร์ (Alvin Toffler) ผู้เขียนหนังสือชื่อ *คลื่นลูกที่สาม (The Third Wave)*^๕ ได้มองว่าสังคมมนุษย์เป็นสังคมที่มีวิวัฒนาการจากการล่าสัตว์ (hunting) และเก็บเกี่ยว (gathering) ไปสู่สังคมที่มีการเรียนรู้การเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ หรือที่เรียกว่า อารยธรรมคลื่นลูกที่หนึ่ง (the first wave) ลักษณะของสังคมเกษตรก็มีลักษณะไม่แตกต่างจากที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ทั้งในแง่การปกครอง การบริหาร ความสัมพันธ์ของมนุษย์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จากนั้นสังคมก็วิวัฒนาการไปสู่อารยธรรมคลื่นลูกที่สอง (the second wave) คือสังคมอุตสาหกรรม เริ่มจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมเมื่อมีการค้นพบเทคโนโลยีเครื่องจักรไอน้ำ สังคมอุตสาหกรรมก็มีลักษณะการเมือง สังคม เศรษฐกิจ เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วเบื้องต้น ที่สำคัญที่สุดคือ เป็นสังคมที่ใช้ความรู้ในการผลิตทางเศรษฐกิจ การค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นสังคมที่เปิดให้เสรีภาพในการคิดค้น และจากสภาวะดังกล่าวนี้ได้นำไปสู่สังคมที่เรียกว่า สังคมของอารยธรรมคลื่นลูกที่สาม อันได้แก่ สังคมข่าวสารข้อมูล (information technology) เกิดการสื่อสารกันอย่างสะดวก มีการเดินทางจากจุดหนึ่งไปอีกจุดหนึ่ง มีการค้า การเยี่ยมเยียนของประชาชนในท้องที่ต่าง ๆ การแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล การแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งเกิดจากการทดลองในห้องวิทยาศาสตร์ รวมทั้งการปฏิบัติการ ความแตกต่างระหว่างสังคมที่เรียกว่า รัฐบาล ลดลงไปมาก หลายแห่งได้มีการเยี่ยมเยียนกันอย่างสม่ำเสมอ นำไปสู่การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมแบบผสมผสาน อัตราของความรวดเร็วในการติดต่อทั้งการสื่อสาร การเดินทาง และการมีปฏิสัมพันธ์ในขอบเขตที่กว้างขวาง ทำให้สังคมโลกกลายเป็น หมู่บ้านโลก (the global village)

ในสังคมโลกาภิวัตน์นี้ เป็นการผสมผสานระหว่างการผลิตทางอุตสาหกรรมกับการผลิตทางการสื่อสารหรือการสื่อสารข้อมูล ขณะเดียวกัน การผลิตทางเกษตรของประเทศที่พัฒนาแล้วก็นำเอาความรู้ของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของคลื่นลูกที่สองและคลื่นลูกที่สามเข้ามาเป็นตัวจักรสำคัญในการเพิ่มผลผลิต รวมตลอดถึงการใช้พลังงานเพื่อการอุตสาหกรรมและการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้นก็ ร้อยรอลง มีการใช้ความรู้ทางข่าวสารข้อมูลบวกกับการค้นหาวิธีหาพลังงานมาทดแทน เพื่อทดแทนการใช้พลังงานที่เกิดจากธรรมชาติ^๖ และที่สำคัญที่สุด ในโลกยุคโลกาภิวัตน์นี้ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มีขอบข่ายกว้างขวางในหมู่ประชาชนทั่วไปที่เรียกว่า ระดับรากหญ้า ในแง่การเข้าถึงข่าวสารข้อมูล การตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ รวมทั้งการมีบทบาทในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

^๕ Alvin Toffler, *The Third Wave*. (New York: William Morrow, 1980).

^๖ Jeremy Rifkin, *The Third Industrial Revolution: How Lateral Power is Transforming Energy, The Economy, and the World*. (USA: Palgrave Macmillan, 2011).

นี่ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญยิ่งคือ มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมทางการเมืองจากวัฒนธรรมแบบคับแคบ (parochial political culture) และวัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้า (subject political culture) ไปสู่วัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม (participant political culture) และแม้กระทั่งรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยก็มีวิวัฒนาการจากประชาธิปไตยโดยตรงแบบนครรัฐกรีก (direct democracy) และประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน (representative democracy) ไปสู่ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชน หรือการเมืองภาคประชาชน (participatory democracy)

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในโลกยุคโลกาภิวัตน์นี้ทำให้ต้องมีการปรับตัวของหลายประเทศในแง่การเมืองการปกครอง การบริหาร การผลิตทางเศรษฐกิจ การตลาด วิธีการขายสินค้า ที่สำคัญคือการปรับตัวของสังคมต่อสภาวะการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้นใหม่ด้วยการเปิดกว้างให้ประชาชนทั่วไปในระดับรากหญ้าเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ในทางการเมืองนั้นหลายประเทศต้องยอมรับความเป็นจริงว่า ระบบการเมืองการปกครอง ความคิดและระบบความคิด โครงสร้างสังคมแบบที่เกิดขึ้นในคลื่นลูกที่หนึ่ง หรือแม้ในหลายส่วนของคลื่นลูกที่สอง ไม่สามารถจะใช้ได้ต่อไป ในกรณีของประเทศไทยนั้นสิ่งซึ่งจะต้องตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงก็คือ ในสังคมยุคปัจจุบันในยุคข่าวสารข้อมูลและการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม สังคมไทยต้องตอบสนองต่อการเรียกร้องของประชาชน ไม่เพียงในแง่ของรูปธรรม อันได้แก่ ปัจจัยสี่ หรือผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่ต้องตอบสนองต่อการเรียกร้องในทางนามธรรม อันได้แก่ สิทธิเสรีภาพ (rights and freedom) ความเสมอภาค (equality) ความยุติธรรม (justice) สิทธิมนุษยชน (human rights) และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (human dignity)

๓. เอเชียรุ่งโรจน์ (The Ascendancy of Asia)

ในกรณีของปรากฏการณ์ที่สำคัญที่ประเทศไทยต้องตระหนักและเตรียมพร้อมสำหรับการเผชิญหน้าด้วยการปรับตัวก็คือ ความเจริญรุ่งเรืองของประเทศในทวีปเอเชีย การพัฒนาอย่างรวดเร็วของจีน ตามมาด้วยอินเดีย ขณะเดียวกับการเกิดของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในรัสเซีย นอกเหนือจากประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ฮองกง สิงคโปร์ ไต้หวัน อันเป็นประเทศอุตสาหกรรมเกิดใหม่ ปัจจุบันนี้ ๑๐ ประเทศที่กำลังจะรวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนก็กำลังจะพัฒนาตามมามาติด ๆ เนื่องจากเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่ “ความรู้้อาจเรียนทันกันหมด” อย่างไรก็ตาม ความเจริญรุ่งเรืองของเอเชียนี้เป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญที่สุดซึ่งจะส่งผลต่อการเมืองภูมิภาคเอเชียในอนาคต เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่า นอกจากจีน อินเดีย รัสเซีย ซึ่งเป็นประเทศกึ่งเอเชียกึ่งยุโรปนั้น ๑๐ ประเทศในอาเซียนมีประชากร

กว่า ๖๘๐ ล้านคนย่อมเป็นประเทศที่ถูกจ้องมองโดยประเทศมหาอำนาจ เช่น สหรัฐอเมริกา และที่สำคัญคือ เป็นกลุ่มประเทศที่อาจเป็นทั้งโอกาสและวิกฤตของประชาคมเศรษฐกิจยุโรป การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในภูมิภาคเอเชียจะต้องตามมาหลังจากการเปลี่ยนแปลงในทางเศรษฐกิจ เพื่อให้เห็นภาพดังกล่าวจะขอกกล่าวโดยสังเขปถึงความเป็นมาของความรู้โรจน์ของประเทศเอเชีย ที่เรียกว่า *บูรพาภิวัตน์*^๑

เคยมีคำกล่าวที่ว่า East is East, West is West, and never the twain shall meet. คำกล่าวนี้มีความหมายว่า ตะวันออก ตะวันตก คงจะเข้ากันไม่ได้ แต่จริง ๆ แล้วนี่เป็นบาทแรกของกลอน ๔ บาท อีก ๓ บาทหลังถ้าอ่านให้จบก็สรุปได้ว่า ถึงแม้จะมีความแตกต่างกันในเรื่อง เชื้อชาติ ศาสนา ครอบครัวยุค แต่ถ้ามีความเสมอกัน ก็ไม่มีความแตกต่างอะไร ไม่ว่าจะเป็นคนเอเชียหรือคนยุโรป ปัญหาที่คือคนส่วนใหญ่จะอ้างแต่บาทแรก ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงความรู้สึกที่ต่อต้านเผ่าพันธุ์ หรือเนื่องจากความผูกพันต่อจักรวรรดิของตะวันตก

แต่ที่ยกมาให้ดูนี้จะชี้ให้เห็นว่า อย่างน้อยที่สุดก็มีความรู้สึกโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อ้างบาทแรกถึงความแตกต่างในเรื่องเผ่าพันธุ์โดยแยกเป็นตะวันออกและตะวันตก แต่ในความเป็นจริง ตะวันออกและตะวันตกคงจะไม่ได้หมายถึงทิศทางอย่างเดียว แต่น่าจะหมายถึงวัฒนธรรม เพราะในกรณีของออสเตรเลียและนิวซีแลนด์นั้นมีวัฒนธรรมแบบตะวันตก แต่พยายามที่จะเอามาเป็นส่วนหนึ่งของเอเชีย หรือในกรณีของรัสเซียก็เป็นประเทศใหญ่โต จึงคาบเกี่ยวกับทวีปตะวันออกและตะวันตก คือเอเชียและยุโรป อย่างไรก็ตาม ความรู้สึกของมนุษย์ในเรื่องความแตกต่างของเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ รูปร่างหน้าตา ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ก็เป็นเรื่องธรรมดา เพราะแม้แต่สัตว์ เช่น นกต่างฝูงก็ยังอาจอยู่ร่วมกันได้ยาก แต่เนื่องจากมนุษย์มีความคิดที่ก้าวไกลกว่าสัตว์โดยทั่วไปและมีความคิดที่เป็นนามธรรม จึงสามารถมองข้าม (transcend) ความแตกต่างดังกล่าวได้ และยิ่งในปัจจุบันมีการแต่งงานข้ามเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกยุคโลกาภิวัตน์ การสื่อสาร ข่าวสารข้อมูล ภาษา เทคโนโลยี ได้ดึงเอาโลกมาอยู่ใกล้ชิดกัน จนมีคำกล่าวที่ว่า สังคมโลกเป็นหมู่บ้านโลก ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

อีกความคิดหนึ่งก็คือ ตะวันออกและตะวันตกเหมือนกับชิงช้า เมื่อตะวันออกเจริญรุ่งเรือง เช่น จีนและอินเดียมีอารยธรรมเจริญถึงขีดสุด ยุโรปยังอาศัยถ้ำอยู่ และวัฒนธรรมก็ยังล่าหลัง มาเจริญในยุคจักรวรรดิโรมัน แต่หลังจากการล่มสลายของจักรวรรดิโรมัน การเกิดยุคฟื้นฟูศิลปวิทยา การตีความ

^๑ ดูเปรียบเทียบ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, *บูรพาภิวัตน์ : ภูมิ-รัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่*; เอนก เหล่าธรรมทัศน์, *ตะวันออก-ตะวันตก ใครสร้างโลกสมัยใหม่*.

คัมภีร์ศาสนาโดยอิสระจากพระสันตะปาปา การปฏิวัติวิทยาศาสตร์ การทำข้อตกลงกบฏใหญ่ จนถึง การปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้ชิงช้าทางตะวันตกซึ่งเคยอยู่ติดพื้นดินนั้นนั้นกระดกขึ้น เนื่องจากความเจริญ ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปืนไฟและเรือกลไฟ รวมตลอดทั้งการจัดตั้งสังคมที่เข้ากับยุคสมัย โดยยุโรปมีฐานความคิดทางปรัชญา กฎหมาย และการปกครองบริหาร มาจากวัฒนธรรมกรีกและโรมัน จึงทำให้เกิดจุดเปลี่ยนผ่านที่สำคัญ ชิงช้าตะวันออกเริ่มลดต่ำลงสู่พื้นดิน ในขณะที่ตะวันตกโด่งสูงขึ้น

เริ่มต้นจากการที่มหาอำนาจทางเอเชียคืออินเดียตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ และต่อมา เมื่อ ๑๗๐ กว่าปีมาแล้วจีนแพ้สงครามฝิ่น (Opium War) ซึ่งเป็นการพ่ายแพ้ของจักรวรรดิจีนที่ยิ่งใหญ่ ต่อ “ฝิ่นแดง” และ “คนเถื่อน” แคนไกล เมื่อ ค.ศ. ๑๘๔๗ อินเดียได้รับเอกราช และเมื่อ ค.ศ. ๑๙๔๙ เหมา เจ๋อตง (Mao Zedong) ยึดแผ่นดินใหญ่ได้ เหมาได้ประกาศที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน (Tian Anmen) เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๙ ว่า “จีนจะไม่ถูกเหยียบย่ำศักดิ์ศรีอีกต่อไป” กล่าวอีกนัยหนึ่ง จีนนั้น ถูกเหยียบย่ำศักดิ์ศรีมากกว่า ๑ ศตวรรษหลังสงครามฝิ่น และหลังจากนั้นก็ใช้เวลาในการปรับตัว ทั้งจีนและอินเดียต่างต่อสู้ดิ้นรนให้หลุดพ้นจากแอกของความล่าช้า ความยากจน แต่เนื่องจากทั้ง ๒ ประเทศเป็นประเทศใหญ่ ใน ค.ศ. ๑๙๔๙ จีนมีประชากรประมาณ ๕๔๐ ล้านคน อินเดียประมาณ ๓๐๐ ล้านคน ในปัจจุบันจีนมีประชากรกว่า ๑,๓๐๐ ล้านคน อินเดียมีประชากร ๑,๑๕๐ ล้านคน แต่ทั้ง ๒ ประเทศมีศักยภาพที่จะพัฒนาจนเป็นมหาอำนาจได้ดั้งเดิม

ดังนั้น ใน ค.ศ. ๑๙๗๖ เมื่อผู้เขียนกลับจากเยี่ยมเยียนประเทศจีนระหว่างที่มีการปฏิวัติ วัฒนธรรม (ค.ศ. ๑๙๖๖-๑๙๗๖) ผู้เขียนได้ไปบรรยายที่มหาวิทยาลัยเกียวโต ประเทศญี่ปุ่น และได้กล่าวว่า จีนจะเป็นมหาอำนาจและล้ำหน้าญี่ปุ่นภายในไม่กี่ทศวรรษ และหลังจากผู้เขียนกลับมา ประเทศไทย ก็ได้เดินทางไปอินเดียหลายครั้ง ได้กล่าวกับนักวิชาการทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ว่า จีนและอินเดียจะเป็นมหาอำนาจ นักวิชาการส่วนใหญ่ไม่เชื่อและมองว่า เป็นเรื่องขบขัน ที่ผู้เขียนวิเคราะห์ว่าจีนและอินเดียจะเป็นมหาอำนาจนั้นก็ได้อาศัยทฤษฎีของ เอ. เอฟ. เค. ออร์กันสกี (A. F. K. Organski) ที่ว่า การพัฒนาอำนาจแห่งชาติ (National Power) จะต้องเริ่มจากการพัฒนาความเติบโตแห่งชาติ (National Growth) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความเติบโตแห่งชาติจะนำไปสู่อำนาจแห่งชาติ กล่าวคือ จะเป็นประเทศที่มีอำนาจต่อรอง มีเกียรติและศักดิ์ศรีในสังคมนานาชาติ โดยจะต้องมีตัวแปร ๕ ตัวดังต่อไปนี้

๑) ต้องมีการพัฒนาระบบการเมืองที่ประชาชนมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะ เป็นระบบประชาธิปไตย สังคมนิยม หรือฟาสซิสต์

๒) ต้องมีการพัฒนาเศรษฐกิจจากเกษตรไปสู่อุตสาหกรรมและใช้สมองกล ซึ่งออร์กันสกี ถือว่าเป็นการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ ๒

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

ลิขิต ธีรเวคิน

๓๓๓

๓) สังคมนั้นต้องเปิดโอกาสให้มีการขยับชั้นทางสังคม ซึ่งเท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้คนเข้าถึงการศึกษาและการว่าจ้างแรงงาน และใช้ระบบความสามารถมากกว่าระบบเล่นพรรคเล่นพวกหรือระบบอุปถัมภ์

๔) สังคมนั้นต้องมีจิตวิทยาทันสมัย ไม่หลงมกมายในอำนาจเหนือธรรมชาติ มีวิถีคิดและตรรกะแบบวิทยาศาสตร์ มีเหตุมีผล

๕) ประเทศที่เป็นมหาอำนาจได้นั้นต้องมีประชากรมากพอ ซึ่งออร์กันสิกก็บอกว่ามหาอำนาจในอดีต เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี สเปน มีประชากรไม่ต่ำกว่า ๓๐ ล้านคน แต่ประชากรต้องเป็นประโยชน์ (asset) ไม่ใช่เป็นภาระ (liability) ทั้งนี้ เนื่องจากประชากรที่มีจำนวนมากจะเป็นตลาดที่ทำให้เกิดการผลิตที่ต้นทุนต่ำ (economy of scale) แต่ประชากรต้องมีโครงสร้างอายุ ๑๖-๖๐ ปี มากกว่า ๑-๑๕ ปี และ ๖๐ ปีขึ้นไป เพราะกลุ่มเด็กและคนชราเป็นภาระที่สังคมต้องดูแล จึงต้องควบคุมประชากรให้กลุ่มตรงกลางใหญ่กว่ากลุ่มล่างและกลุ่มบน

เมื่อผู้เขียนมองจีนและอินเดียก็พบทันทีว่า อินเดียมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ถึงแม้จะไม่สมบูรณ์แต่ก็ทำงานได้ ส่วนจีนนั้นมีการปกครองแบบสังคมนิยมในยุคนั้น มีการปลูกข้าวมวลชนได้อย่างดี ในแง่การพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งจีนและอินเดียมีทรัพยากรมหาศาลแต่ยังขาดวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นสิ่งที่หาซื้อได้และรวดเร็ว อย่างน้อยในระดับกลางก็สามารถตามทันได้ในประมาณ ๒ ทศวรรษ เช่น อุตสาหกรรมเบา การเย็บเสื้อผ้า การทอผ้า การทำเครื่องใช้ในครัวเรือน

ส่วนการขยับชั้นทางสังคมนั้น สังคมจีนเปิดกว้างให้มีการขยับชั้น ในขณะที่อินเดียเสียเปรียบสังคมนั้นเพราะมีระบบวรรณะ แต่ตัวขับเคลื่อนสังคมอาจจะเป็นเพียงคนกลุ่มเล็ก ๆ ในจำนวนประชากรของอินเดียซึ่งมีจำนวนมาก ถ้ามี ๑ ใน ๕ ขับเคลื่อนสังคมได้ ก็สามารถก้าวไปข้างหน้าได้

ในส่วนของจิตวิทยาศาสตร์ จีนมีลักษณะจิตวิทยาศาสตร์มากกว่าอินเดียในระดับหนึ่ง เพราะบางส่วนของอินเดียนั้นเคร่งศาสนา แต่ก็เช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว นักวิทยาศาสตร์ นักเทคนิคของอินเดีย มีมากพอที่จะขับเคลื่อนสังคมโดยคนกลุ่มใหญ่เคร่งศาสนาจะไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาได้

ตัวแปรสุดท้ายคือตัวแปรที่ทั้ง ๒ ประเทศได้เปรียบ ตลาดภายในใหญ่โตเพียงชายข้าว ถั่ว ธัญพืช เสื้อผ้า และเครื่องนุ่งห่ม ก็สามารถจะผลักดันให้เกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมได้ เนื่องจากต้นทุนการผลิตต่ำ จำนวนประชากรนั้นเป็นประโยชน์ถ้าหากว่าสามารถเลี้ยงดูประชากรได้ และทำให้ประชากรจำนวนมากนั้นมีอำนาจซื้อ มีการกล่าวว่าอุตสาหกรรมรถยนต์ของสหรัฐอเมริกาเจริญขึ้น

เพราะตลาดภายใน ทำนองเดียวกับจีนในปัจจุบัน ผลิตรถยนต์เดือนละ ๑.๕ ล้านคัน โทรศัพท์มือถือมีผู้ใช้เกือบ ๑ พันล้านคน

ทั้งหลายทั้งปวงดังกล่าวนี้นำให้สรุปได้ว่า จีนและอินเดียหลังจากได้พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแล้วจะก้าวรุดหน้าไปอย่างรวดเร็ว และนี่คือตัวจักรสำคัญของเอเชีย

นอกเหนือจากจีนและอินเดีย ยังมีอีกประเทศหนึ่งซึ่งถือได้ว่าเป็นเอเชีย หรือกึ่งเอเชียกึ่งยุโรป นั่นคือ รัสเซีย แม้จะออกมาจากสหภาพโซเวียตและมีจำนวนประชากรน้อยลง แต่ก็ยังมีจำนวนประชากรประมาณ ๑๔๐ ล้านคน ที่สำคัญคือ มีพื้นฐานความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วัฒนธรรม และอารยธรรมเป็นอย่างดี จึงมีศักยภาพอย่างยิ่งที่จะเป็นอีกหนึ่งประเทศที่จะนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่เอเชีย ข้อสังเกตคือ จีน อินเดีย และรัสเซีย เป็น ๓ ใน ๔ ประเทศ หรือ BRIC โดยอีกประเทศหนึ่งในลาตินอเมริกาซึ่งมีประชากร ๑๙๘ ล้านคน คือ บราซิล หากรวมกันจะเป็นยักษ์ใหญ่ของเอเชีย นำความเจริญมาสู่ทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ความพลวัตทางธุรกิจ และการท่องเที่ยว

นอกจากจีน อินเดีย และรัสเซียแล้ว ๑๐ ประเทศในอาเซียนซึ่งจะรวมกันเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนใน ๒ ปีข้างหน้า อันได้แก่ ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ บรูไน ลาว กัมพูชา เวียดนาม และพม่า รวมประชากรแล้วประมาณ ๖๘๐ ล้านคน จึงเป็นตลาดที่ใหญ่อีกตลาดหนึ่ง และถือได้ว่าใหญ่เป็นที่ ๓ รองจากจีนและอินเดีย ดังนั้น เมื่อรวมจีน อินเดีย รัสเซีย และอาเซียน จะเป็นตลาดที่มีประชากรกว่า ๓ พันล้านคนจากประชากรโลก ๗ พันล้านคน และจาก ๓ ประเทศ และ ๑ กลุ่มประเทศดังกล่าวมาแล้ว เมื่อรวมกับญี่ปุ่นและเกาหลี รวมตลอดทั้งประเทศที่มีความสัมพันธ์อันดีเนื่องจากมีความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์คือ ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ แม้จะไม่ใช่อเอเชียแต่ก็อาจจะเป็นเศรษฐกิจที่อยู่ในโซนเดียวกัน ดังนั้น จะเห็นได้ทันทีว่าความรุ่งโรจน์ของกลุ่มประเทศดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่มีเหตุมีผล ขณะเดียวกัน ยุโรปตะวันตกและอเมริกาเหนือ อันได้แก่ สหรัฐอเมริกา เม็กซิโก และลาตินอเมริกา ก็เป็นอีกจุดหนึ่งของเศรษฐกิจโลก แต่จากหลักฐานที่มีอยู่ จำนวนประชากรก็ดี ความพลวัตของเศรษฐกิจและธุรกิจก็ดี กำลังเคลื่อนมาสู่ทางเอเชีย นำไปสู่คำกล่าวว่า “เอเชียรุ่งโรจน์” หรือที่มั่นนักวิชาการบางคนบอกว่า “บูรพาภิวัตน์” ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกว่า ชิงช้าชาติตะวันตกที่เคยอยู่จุดสูงกว่ากำลังกระดกลงล่าง และแถบเอเชียกำลังกระดกขึ้นข้างบน

แต่เนื่องจากโลกยุคโลกาภิวัตน์เป็นโลกยุคไร้พรมแดน สหรัฐอเมริกา ยุโรป คงไม่ปล่อยให้เอเชียเจริญเติบโตในแวดวงของตนเอง ตลาดอันใหญ่โตของจีน อินเดีย และอาเซียน จะต้องถูกเจาะโดยสหรัฐอเมริกาและยุโรป รวมทั้งประเทศในลาตินอเมริกา และในทางกลับกัน ผู้ลงทุนในเอเชียก็จะลงทุนในประเทศที่อยู่นอกเอเชีย ทั้งนี้ เนื่องจากยุคโลกาภิวัตน์เป็นยุคที่เกิดหมู่บ้านโลก ซึ่งนำไปสู่บริษัท

วารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

ลิขิต อีรเวคิน

๓๕

ทุนข้ามชาติ (transnational corporation) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ ในโลกแน่นแฟ้น และพึ่งพาซึ่งกันและกัน ดังนั้น ที่บอกว่าตะวันออกและตะวันตกเป็นฝาแฝดที่ไม่มีทางเจอกันได้นั้น คงไม่เป็นความจริง และในความเป็นจริงผู้แต่งกลอนก็ไม่ได้สรุปเช่นนั้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

คำถามที่สำคัญก็คือ ท่ามกลางความพลวัตของโลกาภิวัตน์ไปเป็นสังคมอุตสาหกรรมและ ขาวสารข้อมูล การเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยตามแนวโน้มที่ได้กล่าวไป แล้วนั้น รวมตลอดทั้งการเติบโตของเอเชีย หรือเอเชียรุ่งโรจน์ ประเทศไทยจะวางตัว (positioning) อย่างไร วิธมองปัญหาที่อาจจะใช้วิธี swot analysis นั่นคือ การพิจารณาถึงความแข็งแกร่งหรือ จุดเด่น (strengths) ของตนว่ามีอะไร หรือจุดอ่อน (weaknesses) มีอะไรบ้างที่ต้องแก้ไข โอกาส (opportunities) ที่จะฉกฉวยมีอะไรบ้าง อุปสรรคหรือการคุกคาม (threats) จะมีอะไรบ้าง ซึ่งอุปสรรค และการคุกคามนี้อาจจะมาจากจุดอ่อนของตน หรือจากการแข่งขันจากประเทศอื่น สิ่งที่เราจะเห็นได้ อย่างฉับพลันก็คือ ประเทศไทยสามารถจะหาประโยชน์ได้จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ ดังต่อไปนี้

๑. ตลาดสำหรับสินค้าที่ต้องใช้ฝีมือและมีลักษณะพิเศษ ไม่ใช่เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน จะมีตลาดกว้างขึ้น เช่น อัญมณี ผ้าไหม หรือของที่ประเทศนั้นมีทรัพยากรธรรมชาติเป็นพิเศษ ตัวอย่างเช่น โสมจากเกาหลีใต้ เนื่องจากประเทศอื่นไม่มีคุณภาพดีเท่า ประเทศไทยก็ต้องพิจารณาในส่วนนี้ว่ามีอะไร ที่คนอื่นเขาไม่มีและเป็นที่ต้องการของคนอีกระดับหนึ่งในสังคมที่กำลังร่ำรวยขึ้น

๒. ในส่วนที่เกี่ยวกับการแพทย์ ทันตกรรม ศัลยกรรมพลาสติก การแปลงเพศ ไทยน่าจะให้บริการที่ดีเยี่ยมได้

๓. ธุรกิจเกี่ยวกับสุขภาพ เช่น การนวดแผนไทย สปา และบริการในลักษณะเดียวกันอาจจะ เป็นที่ดึงดูดของลูกค้าจำนวนมาก

๔. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่ประเทศไทยได้เปรียบ เพราะภูมิรัฐศาสตร์เป็นดุม ของล้อเกวียนในกลุ่มประเทศอาเซียน วัฒนธรรมเป็นวัฒนธรรมที่รับแขก อาหารการกิน บรรยากาศ ทั้งชายทะเลและภูเขา วัตถุโบราณและอาคารสมัยใหม่ เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้โดยไม่ต้องอาศัย การโฆษณามากนัก

๕. กีฬา เช่น การแข่งรถวิบาก การแข่งมอเตอร์ไซค์วิบาก กอล์ฟ น่าจะเป็นที่ดึงดูดใจของ นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติไม่มากนัก

๖. เนื่องจากไทยมีประเพณีทางศาสนาพุทธ อาจจะเป็นรองแค่อินเดียซึ่งเป็นที่ที่ศาสนาพุทธ เจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่เดิม ไทยอาจจะเป็นศูนย์กลางของศาสนาพุทธได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการต้อนรับ การมาแสวงบุญของประเทศที่นับถือศาสนาพุทธ แม้จะเป็นนิยามหายานเช่นจีน เนื่องจากความเจริญ

ทางวัตถุทำให้คนชนวนขยายหาความสงบทางจิตใจ ในส่วนนี้ก็อาจจะเป็นฐานสำคัญของการมาเยี่ยมเยียนแบบแสวงบุญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรศาสนาที่มีอยู่ในประเทศไทยก็สามารถมีการจัดตั้งได้อย่างดีเยี่ยมจนมีสาขาไปทั่วโลก

๗. คนงานช่างฝีมือของไทยมีคุณภาพไม่แพ้คนชาติอื่น ที่สำคัญคือต้องมีทักษะทางภาษาคงงานที่อยู่ในโรงงานต่อรถยนต์ โรงงานทำอาหาร โรงงานผลิตเครื่องจักร การทอผ้า การเย็บปักถักร้อย ถือได้ว่าประเทศไทยเป็นที่กล่าวขวัญของหลายประเทศ

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว อุตสาหกรรมแบบใช้เทคโนโลยีขั้นสูง เช่น สมอกล ชิ้นส่วนอะไหล่ต่าง ๆ เช่น ชิ้นส่วนอะไหล่รถยนต์ ประเทศไทยก็มีศักยภาพที่ทำการผลิตได้ดีพอสมควร ฯลฯ

ในส่วนที่เป็นจุดอ่อนของเรานั้นคงปฏิเสธไม่ได้ว่า เรามีปัญหาเรื่องทักษะทางภาษาที่ใช้ในการสื่อสารโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับคนทั่ว ๆ ไป นอกเหนือจากนั้น ระบบการเมือง การบริหารที่ไม่มีลักษณะโปร่งใส มีการฉ้อราษฎร์บังหลวงจนติดอันดับนั้นก็จะเป็อุปสรรคอย่างยิ่ง ที่สำคัญที่สุด ธรรมชาติระบบความคิด ค่านิยมแบบไร้เหตุผล ความไม่สามารถปรับตัว โลกทัศน์คับแคบ จะเป็อุปสรรคต่อการเข้าเป็นสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนหรือเออีซี (Asean Economic Community-AEC) และเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมความรู้โรจน์ของเอเชีย ที่สำคัญที่สุดคือ ระบบการศึกษาที่ยังต้องมีการปรับปรุงทั้งในแง่คุณภาพ ระบบการเรียนการสอน รวมทั้งปริมาณของคนในบางสาขาวิชาอย่างเร่งด่วน

ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นสิ่งซึ่งผู้นำประเทศ รวมทั้งประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษา กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จะต้องให้ความเอาใจใส่เป็นพิเศษ ระบบการเมืองจะต้องคัดสรรตัวบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ มีโลกทัศน์แบบสมัยใหม่ เพื่อนำพารัฐนาวาไทยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเออีซี และวงศ์ไพบูลย์มหาเอเซียบูรพารูจน์ได้ ประเด็นปัญหาทั้งหมดนี้สภาวิจัยแห่งชาติจะต้องจัดเป็นโครงการวิจัยระดับชาติ วางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการเตรียมตัวและปรับตัวต่อความท้าทายอันใหม่นี้ อย่างเร่งด่วน

๔. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน^๔

คำว่า ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ในความหมาย หมายถึง เป็นประชาคมที่มุ่งเน้นในทางเศรษฐกิจ เพราะยังไม่มีการพัฒนาไปถึงขั้นที่เป็นประชาคมอาเซียนอย่างแท้จริงที่คล้ายคลึงกับของประชาคมยุโรป (European Community) อย่างไรก็ตาม ก็ได้มีกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter)

^๔ สุรินทร์ พิศสุวรรณ, อาเซียน รุ่งโรจน์ ได้เปรียบแน่; ทักษะสมัย (ฤกษ์สุด) ทองอุไร (เรียบเรียง). ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในมุมมองของ ศาสตราจารย์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย.

หรือธรรมนูญอาเซียน ซึ่งได้ประกาศแล้ว แต่มีข้อสังเกตว่าหลังจากการก่อตั้งของอาเซียน การประกาศธรรมนูญนั้นต้องรอกว่า ๔๐ ปี หรือ ๔ ทศวรรษ และถ้ามองในรูปของหน่วยการเมือง แม้จะมีข้อตกลงที่จะเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแต่ละหน่วยการเมืองคือ แต่ละ ๑๐ ประเทศยังคงไว้ซึ่งความเป็นประเทศโดยอิสระ ในแง่หนึ่งอาจจะถือได้ว่า การรวมกลุ่มเช่นนี้คล้ายคลึงกับการเป็นสหภาพ (union) โดยแต่ละหน่วยยังมีอิสระอย่างเต็มที่ หากแต่รวมกันเป็นประชาคมเพื่อความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ส่วนในอนาคตจะมีการพัฒนาไปจนถึงกับเป็นประชาคมอาเซียนที่ใกล้เคียงกับประชาคมยุโรปนั้นเป็นเรื่องที่ยังห่างไกล

ในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีเสาหลักอยู่ ๓ เสาหลัก คือ

เสาหลักที่ ๑ เสาหลักทางเศรษฐกิจ (economic pillar) ซึ่งในกลุ่มประเทศนั้นได้มีการตกลงเป็นเขตการค้าเสรีหรือเอฟทีเอ (Free Trade Area-FTA) นอกเหนือจากนั้นยังมีข้อตกลงเรื่องวิชาชีพ ๘ สาขาวิชา (Mutual Recognition Agreement-MRA) โดยอาชีพดังต่อไปนี้สามารถจะเคลื่อนย้ายได้ภายใต้ข้อตกลงร่วมกันคือ แพทย์ ทันตแพทย์ พยาบาล วิศวกร สถาปนิก ช่างสำรวจ ท่องเที่ยว การบัญชี และในขณะนี้ก็พยายามเจรจาที่จะผนวกอาชีพทนายความเข้าไปด้วย นอกเหนือจากนั้นยังอาจจะมีการพูดถึงอนุญาโตตุลาการของอาเซียน ในส่วนของเศรษฐกิจยังมีการพูดถึงการเป็นศูนย์รวมของการผลิตอุตสาหกรรมบางชนิด และแน่นอนที่สุดในอนาคตคงมีการตกลงกันเรื่องสินค้าเกษตร เช่น ข้าว ยางพารา น้ำมันปาล์ม ฯลฯ

เสาหลักที่ ๒ เสาหลักทางการเมืองและความมั่นคง (political and security pillar) ในทางการเมืองและความมั่นคงนั้นสิ่งที่ประเทศสมาชิกต้องการคือ ให้มีการรักษาเสถียรภาพทางการเมืองของภูมิภาคโดยไม่แทรกแซงเรื่องภายในของกันและกัน ที่สำคัญคือ จะต้องทำให้เป็นเขตสันติภาพเป็นกลาง ในส่วนของความมั่นคงนั้นได้มีการตกลงในรูปของ ASEAN Regional Forum (ARF) โดยเป้าหมายหลักคือ จะต้องปลอดจากการคุกคามจากประเทศนอกเขตอาเซียน และที่สำคัญ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในประเทศสมาชิกจะต้องตกลงกันโดยสันติวิธี

เสาหลักที่ ๓ ได้แก่ เสาหลักทางสังคมและวัฒนธรรม (social and culture pillar) ได้มีการกล่าวถึงการพัฒนาสังคมโดยส่งเสริมให้มีประชาสังคม (civil societies) และการเคารพสิทธิมนุษยชน (human rights) นอกเหนือจากนั้นยังมีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมโดยมีการใช้คำว่า ประชาชนอาเซียน (ASEAN citizen) โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมของเวียดนามได้ใช้คำดังกล่าวในการประชุมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมในหมู่ประเทศสมาชิกอาเซียนเมื่อเร็ว ๆ นี้

ถ้ามองในภาพรวมจะเห็นว่า ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมีผู้แสดงอยู่ ๒ ส่วน ส่วนที่ ๑ คือ ส่วนรัฐ ได้แก่ รัฐบาลและหน่วยงานราชการ ที่เรียกได้ว่า state forum ซึ่งจะต้องมีข้อตกลงต่าง ๆ ทั้งในด้านการค้า ความมั่นคง การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การส่งเสริมการพัฒนาประชาสังคม และการเคารพสิทธิมนุษยชน อีกส่วนหนึ่งคือ ส่วนของประชาชน (people's forum) กลุ่มผลักดันต่าง ๆ รวมทั้งธุรกิจภาคเอกชน สมาคม มูลนิธิ และชมรมต่าง ๆ ที่อยู่ในประชาสังคม จะมีการติดต่อแลกเปลี่ยนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของการศึกษา การท่องเที่ยว การลงทุนข้ามประเทศ ฯลฯ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนจึงต้องเกี่ยวพันทั้งองค์กรภาครัฐและภาคประชาชน

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า

๑) ในกรณีของยุโรปนั้นมีวัฒนธรรมหลักที่ค่อนข้างใกล้เคียงกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบ การปกครอง การบริหาร ระบบศาล ภูมิหลังของภาษา รวมแม้กระทั่งเผ่าพันธุ์ แต่ในกรณีของ ๑๐ ประเทศ ในอาเซียนซึ่งมีประชากรทั้งสิ้นประมาณ ๖๘๐ ล้านคนนั้น มีความเหลื่อมล้ำทั้งในแง่ขนาดของประเทศ ที่เห็นได้ชัดคือ อินโดนีเซียประมาณ ๒๔๐ ล้านคน ฟิลิปปินส์ประมาณ ๑๐๐ ล้านคน เวียดนามประมาณ ๘๐ ล้านคน ไทย ๖๕ ล้านคน พม่า ๕๔ ล้านคน มาเลเซีย ๒๘ ล้านคน กัมพูชา ๑๔ ล้านคน ลาว ๔ ล้านคน สิงคโปร์ ๔ ล้านคน บรูไน ๓๐๐,๐๐๐ คน ตัวเลขประชากรนั้นมีการขยับแล้วแต่สถิติ จะเห็นได้ว่า ในส่วนของ ๑๐ ประเทศนี้มีความเหลื่อมล้ำกันในเรื่องขนาด เช่น อินโดนีเซียและ บรูไน อินโดนีเซียและสิงคโปร์ อินโดนีเซียและลาว ส่วนที่ไม่ต่างกันมากคือ ฟิลิปปินส์ เวียดนาม ในกรณีประเทศไทยและพม่าก็มีประชากรใกล้เคียงกัน

๒) ทั้ง ๑๐ ประเทศในอาเซียนนั้นอาจจะมีการแบ่งทางภูมิศาสตร์ คือ อาเซียนตอนบนและ อาเซียนตอนล่าง ตอนบนได้แก่ พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และไทย ส่วนตอนล่างได้แก่ มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ การแบ่งอาเซียนตอนบนและตอนล่างนี้เกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงทางภูมิศาสตร์ ส่วนจะส่งนัยอย่างไรนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ที่เห็นก็คือเรื่องการท่องเที่ยว ประเทศไทย อยู่กึ่งกลางที่ถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของลุ่มเกวียนในกรณีของอาเซียนตอนบน ประเทศไทยจึงได้เปรียบ ในส่วนการท่องเที่ยวและการคมนาคมส่ง

๓) ในเรื่องของเผ่าพันธุ์และศาสนา มีกลุ่มที่เป็นชาวมลายูและนับถือศาสนาอิสลาม กลุ่มที่เป็นชาวจีนนับถือลัทธิขงจื้อและพุทธศาสนานิกายมหายาน กลุ่มที่เป็นชาวเวียดนามนับถือลัทธิขงจื้อ พุทธศาสนานิกายมหายาน และคาทอลิก กลุ่มที่เป็นชาวไทย ลาว เขมร พม่า นับถือพุทธศาสนานิกายเถรวาท บางส่วนก็นับถือนิกายมหายาน และมีผู้นับถือศาสนาคริสต์จำนวนหนึ่ง ฟิลิปปินส์นั้นมีกลุ่มที่ นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก แต่เผ่าพันธุ์เป็นเผ่าพันธุ์ที่ใกล้เคียงกับอินโดนีเซียและมาเลเซีย

ส่วนสิงคโปร์เป็นเผ่าพันธุ์จีน มลายู และอินเดีย จะสังเกตว่าความหลากหลายปรากฏชัดอยู่ในอาเซียน ทั้ง ๑๐ ประเทศ

๔) ในส่วนของการปกครองบริหาร มีรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่เป็นระบอบประธานาธิบดี อันได้แก่ ฟิลิปปินส์ และรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยระบบรัฐสภาอังกฤษ ได้แก่ ประเทศไทย มาเลเซีย และสิงคโปร์ รวมทั้งพม่า อีกรูปแบบคือสังคมนิยม อันได้แก่ เวียดนาม และลาว เป็นต้น

๕) ในส่วนของวัฒนธรรม ๙ ประเทศเคยเป็นอาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก ยกเว้น ประเทศไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย พม่า บรูไน ได้รับอิทธิพลของอังกฤษ กัมพูชา ลาว เวียดนาม ได้รับวัฒนธรรมฝรั่งเศส ส่วนฟิลิปปินส์เป็นวัฒนธรรมจากสเปนและสหรัฐอเมริกา ความหลากหลายในแง่ภูมิหลังในส่วนนี้อาจจะส่งผลถึงความยากลำบากในการบูรณาการในนโยบายบางเรื่องได้

๖) ในส่วนของภาษานั้น มีข้อตกลงให้ใช้ภาษาอังกฤษ แต่ขณะเดียวกันอินโดนีเซีย มาเลเซีย และบรูไน ก็มีข้อตกลงที่จะใช้ภาษาบาฮาซารีเยา ขณะเดียวกันประเทศที่มีภูมิหลังฝรั่งเศสคือ เขมร ลาว และเวียดนาม ส่วนสิงคโปร์นั้นมีวัฒนธรรมทั้งแบบจีน อังกฤษ และมลายู ในกรณีมาเลเซียก็ใกล้เคียงกัน ๒ ประเทศนี้พูดภาษาอังกฤษ มลายู และภาษาจีนได้ ในกรณีประเทศไทยนั้นมีลักษณะเสียเปรียบเพราะไม่สันตภาษาต่างประเทศ

จากข้อแตกต่างที่กล่าวมาเบื้องต้นนั้นอาจจะต้องนำไปถึงนัยที่จะตามมา ซึ่งจะต้องมีการปรับตัวอย่างมาก

ในส่วนของธรรมนูญอาเซียน มีข้อสังเกตว่ามีความใกล้เคียงกับหลักปรัชญา หรือหลัก ๕ ประการของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ ที่ประกาศโดยนายกรัฐมนตรี โจว เอ็นไหล (Zhou Enlai) และ บัณฑิตยวาทร์ลาล เนห์รู (Yawahrlal Nehru) ใน ค.ศ. ๑๙๕๔ ที่กรุงนิวเดลี (New Delhi) หลังการประชุมทางการเมืองระหว่างประเทศที่นครเจนีวา โดยหลักปรัชญาคือมีว่า ๑) ต้องเคารพบูรณภาพแห่งดินแดน และอธิปไตยของกันและกัน ๒) ไม่รุกรานซึ่งกันและกัน ๓) ไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน ๔) ผลประโยชน์ร่วมกัน และ ๕) การอยู่ร่วมกันโดยสันติ ซึ่งหมายความว่า แม้จะมีระบบการเมืองการปกครองที่ต่างกันแต่ก็ถือหลักปรัชญาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ

มีข้อสังเกตคือ ธรรมนูญของอาเซียนมีหลักการใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้ คือ ๑) เน้นการร่วมมือในภูมิภาคของอาเซียน ๒) เคารพบูรณภาพแห่งดินแดน อำนาจอธิปไตย การไม่แทรกแซงกิจการภายใน และเอกลักษณ์ของสมาชิกอาเซียน ๓) ส่งเสริมสันติภาพและเอกลักษณ์ของภูมิภาค แก้ไขความขัดแย้งโดยสันติวิธีด้วยการเจรจาและการปรึกษาหารือ และประณามการใช้กำลังเพื่อแก้ปัญหาระหว่างประเทศ

๔) ผดุงไว้ซึ่งหลักกฎหมายระหว่างประเทศโดยมีการเคารพต่อสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรมทางสังคม และข้อตกลงพหุภาคีทางการค้า ๕) ส่งเสริมการบูรณาการของการค้าของภูมิภาคอาเซียน และ ๖) ให้มีสำนักงานเลขาธิการโดยมีตัวแทนถาวร และมีการตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน รวมทั้งกลไกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ยังไม่มีข้อยุติ

ข้อสังเกตและการวิเคราะห์

๑. ธรรมนูญของอาเซียนมีลักษณะคล้ายกับหลักปรัชญาศีล แต่หลักปรัชญาศีลเป็นหลักของการอยู่ร่วมกันโดยสันติของแต่ละประเทศ ไม่ใช่เพื่อประชาคมหรือความร่วมมือของภูมิภาค

๒. หลักการไม่แทรกแซงเรื่องภายในของแต่ละประเทศนี้มีลักษณะเดียวกันกับหลัก ๕ ประการของการอยู่ร่วมกันโดยสันติ แต่เนื่องจากอาเซียนเป็นประชาคม ต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน จึงยากที่จะปฏิบัติตามหลักการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของประชาชน เช่น การกระทำที่ขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน การใช้ความรุนแรงในการปราบปรามประชาชนของประเทศหนึ่ง ย่อมจะนำไปสู่การแสดงปฏิกริยาต่อต้านของมวลสมาชิกอื่นได้

๓. การพยายามรักษาภูมิภาคให้ปลอดภัยจากปัญหาทางการเมืองที่มาจากนอกประเทศ เพื่อดำรงไว้ซึ่งสันติภาพของภูมิภาคนั้น อาจมีประเด็นที่ต้องพิจารณาคือ กรณีที่ประเทศสมาชิกอาเซียนมีความขัดแย้งกับประเทศอื่นนอกภูมิภาค เช่น ความขัดแย้งระหว่างมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน เวียดนาม และจีน ในกรณีหมู่เกาะทะเลจีนตอนใต้ ซึ่งได้มีความพยายามที่จะให้การประชุมของอาเซียนที่กัมพูชา ออกแถลงการณ์ร่วมเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวแต่กระทำไม่สำเร็จ เพราะการกดดันจากจีนและการคัดค้านโดยประเทศเจ้าภาพคือกัมพูชา แต่ชี้ให้เห็นว่าการพยายามรักษาสันติภาพในภูมิภาคและการพยายามไม่ให้ประเทศสมาชิกอาเซียนเกี่ยวพันกับความขัดแย้งของประเทศสมาชิกบางส่วนน่าจะกระทำได้ไม่่ง่ายนัก ในกรณีของสหรัฐอเมริกาซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และขณะนี้ได้พยายามดึงเวียดนามและพม่าเข้ามาเพื่อถ่วงดุลอิทธิพลของจีนนั้น อาจนำไปสู่ความขัดแย้งที่จะดึงเอาประเทศอื่นในกลุ่มอาเซียนเข้ามาเกี่ยวพันด้วย เช่น กรณีของประเทศไทยและจีนซึ่งมีความสัมพันธ์อันดีอยู่ จุดที่นำไปสู่ปัญหาก็คือ ความขัดแย้งระหว่างประเทมหาอำนาจคือจีนและสหรัฐอเมริกา และในอนาคตอันเดียวที่อาจนำไปสู่ความจำเป็นที่ประเทศสมาชิกอาเซียนต้องดำเนินนโยบายโดยอิสระในลักษณะของทวิภาคีหรือพหุภาคี ในส่วนนี้จึงนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างผลประโยชน์ของภูมิภาคอาเซียน ข้อตกลงทวิภาคี และพหุภาคีของกลุ่มสมาชิก

ประเด็นที่จะเป็นปัญหาทางการเมืองได้ในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ได้แก่

ก) ประเด็นทางศาสนา เมื่อรวมกันเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนแล้ว ถึงแม้แต่ละประเทศจะมีความอิสระในตัวเอง แต่ในกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับผู้นับถือศาสนาเดียวกัน เช่น กรณี ๓ จังหวัด

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

ลิขิต ธีรเวคิน

๔๑

ชายแดนภาคใต้ ซึ่งคนนับถือศาสนาอิสลามได้กลายเป็นเหยื่อของความขัดแย้ง ถ้ามีการปฏิบัติการที่รุนแรงก็อาจถูกคัดค้านจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย เพราะถือว่าเป็นพี่น้องร่วมศาสนา อาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางการเมืองได้

ข) ประวัติศาสตร์ของแต่ละประเทศซึ่งเขียนขึ้นเพื่อความภูมิใจในบรรพบุรุษ และเพื่อสร้างวีรกรรมของบรรพบุรุษ อาจไม่สอดคล้องกัน ในส่วนนี้ถ้าไม่สามารถตกลงกันได้ด้วยการทำความเข้าใจร่วมกัน ย่อมทำให้เป็นอุปสรรคต่อการสร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

ค) กฎหมายของแต่ละประเทศอาจมีความเหลื่อมกันอยู่ เช่น ประเด็นเรื่องสัญชาติที่ซ้ำซ้อนกันของคนที่อยู่ชายแดน หรือบุคคลไร้สัญชาติที่อยู่ในประเทศไทยหรือประเทศอื่น อาจต้องมีการหาทางออกด้วยการให้มีสัญชาติอาเซียน หรือในกรณีที่มีการลงโทษด้วยการเขียนด้วยหยาวยี่สิบสี่ หรือการลงโทษที่รุนแรงสำหรับผู้ค้ายาเสพติด อาจนำไปสู่ความขัดแย้งในมาตรการของการลงโทษซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องมีการเจรจาหาทางออกให้เป็นที่ยอมรับกันได้ของทุกฝ่าย

ง) การปกครองบริหาร ในกรณีของระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ถ้ามีการละเมิดหลักการสำคัญ ยากยิ่งที่จะไม่ให้ประชาชนหรือองค์กรเอกชนของประเทศสมาชิกอาเซียนแสดงจุดยืนคัดค้านไม่เห็นด้วย ซึ่งจะเป็นการแทรกแซงเรื่องภายในของประเทศสมาชิกอาเซียน แต่เมื่อรวมอยู่ในชุมชนเดียวกัน โอกาสของการกระทบกระทั่งดังกล่าวย่อมหลีกเลี่ยงได้ยาก ในส่วนของการบริหารนั้น การฉ้อราษฎร์บังหลวง ภาวะเบียดเบียนที่ล้ำสมัย อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและเป็นประเด็นทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายเกี่ยวกับการลงทุน กฎหมายเกี่ยวกับเงินตรา กฎหมายเกี่ยวกับภาษีการค้า เป็นต้น

จ) การแข่งขันระหว่างจีน ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับประเทศไทย พม่า กัมพูชา ลาว ฯลฯ กับสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ฟิลิปปินส์ และ/หรือสิงคโปร์ จะสะท้อนถึงภาพของการแข่งขันของมหาอำนาจที่จะดึงเอาประเทศสมาชิกอาเซียนบางส่วนเข้าไปเกี่ยวพัน ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้

นอกเหนือจากที่กล่าวมาทั้งหมด ยังมีประเด็นที่อาเซียนจะต้องมีการตกลงกันในอนาคตคือ สภาอาเซียน (ASEAN parliament) ธนาคารพัฒนาอาเซียน (ASEAN development bank) กองทุนอาเซียน (ASEAN fund) เงินตราอาเซียน (ASEAN currency) และมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN university) แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ การปรับตัวของคนที่จะต้องถ่วงดุลระหว่างชาตินิยม (nationalism) และภูมิภาคนิยม (regionalism) ขณะเดียวกันก็ต้องรับความเป็นจริงของโลกนิยม (globalism) ความขัดแย้งดังกล่าวนี้จะออกมาในรูปแบบของเอกลักษณ์อาเซียน (ASEAN identity) ซึ่งจะขัดแย้งกับเอกลักษณ์ของแต่ละชาติ ความคิดเรื่องประชาชนอาเซียน จะขัดแย้งกับความเป็นประชาชนของ

แต่ละประเทศ ที่สำคัญคือ สมาชิกใน ๑๐ ประเทศนั้นจะรักษาคุณภาพอย่างไรระหว่างคิดแบบชาตินิยม (think national identity) เช่น คิดแบบไทย (think Thai) กับคิดแบบอาเซียนนิยม (think ASEAN) ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานี้คือสิ่งที่จะต้องนำไปพิจารณาวิเคราะห์

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หรือในอนาคตประชาคมอาเซียน เป็นความคิดที่ดี เป็นความร่วมมือของภูมิภาคที่จะต้องส่งเสริม แต่ข้อเท็จจริงที่ปฏิเสธไม่ได้คือ หนทางแห่งความสำเร็จนั้นยาวไกลและยากลำบาก ถนนสายดังกล่าวจะไม่เรียบราบและอาจจะขรุขระ ลุ่ม ๆ ดอน ๆ

หลังจากการทดลองการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอีกประมาณ ๒ ปีข้างหน้า ก็จะต้องเผชิญกับความเป็นจริงของประเด็นปัญหาต่าง ๆ ความฝันของความร่วมมือในภูมิภาค และการสถาปนาประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและประชาคมอาเซียนให้กลายเป็นความจริง เป็นเรื่องที่ไม่่ง่ายนัก

๕. การปรับตัวของประเทศไทย

ท่ามกลางปรากฏการณ์ที่สำคัญที่ได้กล่าวมาแล้วคือ โลกาภิวัตน์ เอเชียรุ่งโรจน์ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการตระหนักและเตรียมตัวเพื่อเผชิญกับสถานการณ์ใหม่ที่ได้กล่าวมาแล้ว ทั้งในแง่การเมือง สังคม และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่โลกาภิวัตน์นั้นมีแนวโน้ม ๕ แนวโน้มที่ประเทศไทยไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ นั่นคือ **ต้องมีการปกครองแบบประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน การค้าเสรี การรักษาสภาพแวดล้อม และการเคารพสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา**

ที่สำคัญที่สุดก็คือ จะต้องเข้าใจถึงสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงและการยอมรับถึงสถานะการเปลี่ยนแปลงว่าจะต้องมีการโอนอ่อนตามในบางเรื่อง และพยายามรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีและโครงสร้างเดิมไว้บางส่วน แต่การไม่ยอมปรับตัวโดยไม่ยอมเชื่อว่าสังคมเดิมยังสามารถดำรงอยู่ได้ ย่อมเป็นการเผชิญกับพายุที่แข็งแกร่งอย่างตันทันใหญ่ แทนที่จะโอนอ่อนแบบต้นอ้อหรือต้นไผ่ ย่อมจะหักทลายลง การปรับตัวนั้นต้องมีทั้งระบบการเมืองการปกครอง การบริหาร ระบบการจัดการทางเศรษฐกิจ การจัดโครงสร้างของสังคม ซึ่งผู้รับผิดชอบจะต้องมีการปรับเปลี่ยนในเรื่องโลกทัศน์ มโนทัศน์ วัฒนธรรมการทำงานบางส่วน ที่สำคัญที่สุดก็คือ การเรียกร้องในทางนามธรรม ๕ ข้อดังที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นสิ่งที่มองข้ามไม่ได้ ขณะเดียวกัน การตระหนักถึงความพลวัตของทวีปเอเชีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเมืองของภูมิภาคซึ่งเกี่ยวพันกับมหาอำนาจต่าง ๆ เนื่องจากเอเชียกำลังรุ่งโรจน์ ขณะเดียวกันทั้ง ๑๐ ประเทศ คือ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนก็เป็นภูมิภาคที่มีประชากรมากกว่า ๖๕๐ ล้านคน มีทรัพยากรมหาศาล และเป็นตลาดที่ใหญ่ เวทีการเมืองในภูมิภาคเอเชียจึงกลายเป็นเวทีที่เกี่ยวข้องกับประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ เพื่อให้เห็นภาพดังกล่าว จะยกให้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เพิ่งเกิดขึ้น เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ทางการเมืองในภาพรวมว่าปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นมีความหมายอย่างไร

วารสารราชบัณฑิตยสถาน

ปีที่ ๓๘ ฉบับที่ ๒ เม.ย.-มิ.ย. ๒๕๕๖

ลิขิต อีรเวคิน

๔๓

การประชุม East Asia Summit เมื่อวันที่ ๑๘-๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา ซึ่งประกอบด้วย อาเซียน ๑๐ ประเทศ +๖ ประเทศ อันได้แก่ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ อินเดีย ซึ่ง ๖ ประเทศดังกล่าวนี้เมื่อบวกกับอาเซียนก็เป็นอาเซียน +๖ แต่ในกรณีของ East Asia Summit จะมีสหรัฐอเมริกาและรัสเซียเข้าร่วมประชุมด้วย สิ่งที่น่าสังเกตมากที่สุดก็คือ ทันทีที่การเลือกตั้งเสร็จสิ้นลง ประธานาธิบดี บารัค โอบามา (Barak Obama) ก็ได้เดินทางมาในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งในส่วนหนึ่งก็คือมาร่วมประชุม East Asia Summit ซึ่งจัดขึ้นที่กัมพูชา แต่การมาร่วมประชุม East Asia Summit นั้นอาจจะถือเป็นเรื่องปรกติ สิ่งที่สำคัญและอาจจะเป็นเรื่องที่บ่งบอกถึงทิศทางที่บวกเข้ามาคือการมาเยี่ยมประเทศไทย ได้มีการเข้าเฝ้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และได้พบปะกับนายกรัฐมนตรี มีการอภิปรายถึงข้อตกลงทวิภาคี จากนั้นก็มีการพบปะผู้นำพม่าคือ นายพลเต็งเส่ง (Teng Seng) และผู้นำฝ่ายค้านคนสำคัญคือ นางองซานซูจี (Ongsan Sugi) ภาพที่สำคัญที่สุดคือภาพที่มีการจับมือกันนางองซานซูจี ซึ่งเป็นประเพณีตะวันตก และนางก็เป็นผู้ซึ่งเคยใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศเป็นเวลานาน ภาพที่เกิดขึ้นจึงไม่มีลักษณะเคอะเขิน แต่บ่งบอกถึงความต้องการที่จะสื่อสารให้ทราบว่าสหรัฐอเมริกาในฐานะมหาอำนาจอยากให้เห็นเมียนมาหรือพม่าพัฒนาการเมืองแบบเสรีนิยมอีกต่อไป และผู้นำฝ่ายค้านที่เป็นสตรีนั้นก็ก็เป็นคนหนึ่งที่สหรัฐอเมริกายินดีที่จะร่วมงานด้วย

ในกรณีของไทยนั้นอาจวิเคราะห์ว่า สหรัฐอเมริกาต้องการจะเห็นเสถียรภาพของระบบการเมืองในประเทศไทย ส่วนในกรณีของกัมพูชานั้นเนื่องจากกัมพูชามีท่าทีเอนเอียงไปทางจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีบทบาทสำคัญที่ไม่ให้มีการแถลงการณ์ร่วมของอาเซียนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของประเทศต่าง ๆ ในทะเลจีนใต้ โดยหลายฝ่ายมองว่ากัมพูชาเป็นตัวแทนของจีนในการต่อสู้ไม่ให้มีการแถลงการณ์ร่วม ในส่วนนี้ การปรากฏตัวของสหรัฐอเมริกาก็เท่ากับเป็นการประกาศจุดยืนว่า ประเด็นความขัดแย้งในทะเลจีนใต้เกี่ยวกับหมู่เกาะเป็นประเด็นที่สหรัฐอเมริกาเป็นห่วงและอยากเห็นทุกอย่างดำเนินไปโดยสงบเรียบร้อย ในภาพรวม สหรัฐอเมริกาต้องการประกาศให้ทราบว่ามีความสนใจที่จะมีบทบาทในภูมิภาคเอเชีย ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองระหว่างประเทศ และในทางทหาร ซึ่งก่อนหน้านี้ได้มีการประกาศเพิ่มจำนวนเรือรบขึ้นเป็นร้อยละ ๕๐

สภาวะที่เกิดขึ้นนี้คงปฏิเสธไม่ได้ว่าสหรัฐอเมริกาพยายามจะคานอำนาจและอิทธิพลของจีนในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งกำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วในทางเศรษฐกิจ และมีบทบาทในทางการเมืองในภูมิภาคมากขึ้น นอกจากนี้ กำลังทหารของจีนถึงแม้จะยังด้อยในอาวุธยุทธโธปกรณ์แต่ก็เป็นมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ สหรัฐอเมริกาจำเป็นที่จะต้องคานอิทธิพลของจีน พร้อม ๆ กับมีการแข่งขันในทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ความจำเป็นดังกล่าวนี้ยิ่งทวีคูณความสำคัญมากยิ่งขึ้นในอีก ๒ ปีข้างหน้า เมื่อประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์แบบ การที่จะปล่อยให้ภูมิภาค ๑๐ ประเทศที่มีประชากร ๖๘๐ ล้านคนอยู่ภายใต้อิทธิพลของจีน เป็นสิ่งที่สหรัฐอเมริกาจะไม่ยอมให้เกิดขึ้น

ในทางกลับกัน จีนก็เกิดความรู้สึกว่าสหรัฐอเมริกาเฝ้าระวังที่จะปิดล้อมจีนด้วยการหาพันธมิตรเดิมและพันธมิตรใหม่ พันมิตรเดิมที่เห็นชัดคือ ฟิลิปปินส์ ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และในระดับหนึ่งคือสิงคโปร์ ส่วนพันธมิตรใหม่ซึ่งเคยรบราฆ่าฟันกันมาคือเวียดนาม เนื่องจากเป็นคู่ขัดแย้งกับจีน การเข้ามามีส่วนในการเปิดประตูประเทศพม่าก็เท่ากับเป็นการช่วยพม่าให้หลุดพ้นจากอิทธิพลของจีนในระดับหนึ่ง นอกจากฟิลิปปินส์ เวียดนาม พม่า แล้ว ประเทศไทยก็มีความสัมพันธ์อันดีทั้งกับสหรัฐอเมริกาและจีน นอกเหนือจากที่กล่าวมา สหรัฐอเมริกายังมีพันธมิตรที่มีวัฒนธรรมตะวันตกอันได้แก่ ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

สภาวะที่กล่าวมานี้ บ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของภูมิภาคเอเชียทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม การแข่งขันของมหาอำนาจย่อมเป็นประโยชน์ในแง่ช่วยถ่วงดุลไม่ให้เกิดการครอบงำโดยมหาอำนาจเดียว อันอาจจะนำไปสู่ลัทธิครองความเป็นเจ้า แต่ขณะเดียวกันประเทศที่มีความสัมพันธ์กับทั้ง ๒ มหาอำนาจใหญ่ก็ต้องระมัดระวังรักษาระยะห่างไม่ให้เกิดความรู้สึกลำเอียงใกล้ชิดไปยังมหาอำนาจใดมหาอำนาจหนึ่งจนเกิดความตึงเครียดต่อความสัมพันธ์ ศิลปะแห่งการพยายามสร้างดุลยภาพในความสัมพันธ์กับประเทศต่าง ๆ เป็นทักษะที่ประเทศในเอเชียโดยเฉพาะประเทศไทยได้มีการพัฒนามานาน

สิ่งที่เป็นไปได้สูงก็คือ ทั้งสหรัฐอเมริกาและจีนจะเป็นมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในศตวรรษหน้า นอกเหนือไปจากอินเดีย รัสเซีย ญี่ปุ่น และบราซิล ข้อที่ต้องพิจารณาก็คือ ในกรณีของมหาอำนาจนั้น ถ้ามีความขัดแย้งที่รุนแรงจนเกิดสงครามอาจเป็นอันตรายต่อประเทศเล็กๆดังมีคำพังเพยอุปมาอุปไมยว่า “เมื่อช้างสารชนกัน หญ้าแพรกย่อมแหลกลาญ” ถ้าเกิดความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน อาจสร้างปัญหาในทางลบในหลาย ๆ ด้านกับภูมิภาคเอเชียจนกลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ความเจริญทางเศรษฐกิจไม่สามารถดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันจากอุปมาอุปไมยดังกล่าวซึ่งเป็นเรื่องการสู้กันของช้างสารก็คือสภาพตรงกันข้าม นั่นคือ การที่ช้างสาร ๒ เชือกมีความสัมพันธ์อันดี เช่น ช้างพังและช้างพลายมีการผสมพันธุ์กัน เนื่องจากเป็นสัตว์ใหญ่ หญ้าแพรกที่อยู่แถบนั้นก็จะแหลกลาญเช่นเดียวกัน โดยนัยนี้มีความหมายว่า ถ้า ๒ มหาอำนาจมีข้อตกลงบางอย่างเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ร่วมกัน อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อประเทศที่มีอำนาจต่อน้อยกว่าเช่นเดียวกัน

ดังนั้น ดุลยภาพระหว่างมหาอำนาจทั้งในแง่ความสัมพันธ์ในทางบวกและทางลบจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งต่อเสถียรภาพภูมิภาคและของโลก ที่สำคัญที่สุดคือ ต่อประโยชน์ของประเทศที่มีอำนาจต่อน้อยกว่า การรวมกันเป็นเออีซีมีประชากร ๖๕๐ ล้านคน ย่อมทำให้มีความสำคัญในแง่การฉีกกำลังการต้อรอง อย่างไรก็ตาม ประเด็นความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิกเออีซีบางส่วน เช่น ฟิลิปปินส์ เวียดนาม มาเลเซีย บรูไน กับจีนในกรณีหมู่เกาะพาราเซล (Paracel) และสปรตลีย์ (Spratley) ก็อาจนำไปสู่ความหนักใจของประเทศสมาชิกอื่นในเออีซี อีกประการหนึ่งก็คือ การพยายาม

รักษาคุณภาพในความสัมพันธ์กับ ๒ ประเทศของมวลสมาชิก ถ้ากระทำไม่ได้ไม่สัมฤทธิ์ผลก็อาจจะกลายเป็นประเด็นปัญหาที่ทำให้เกิดความยุ่งยากได้

ความสนใจของมหาอำนาจที่มีต่อภูมิภาคเป็นเรื่องที่น่ายินดี แต่ก็เป็นเรื่องที่อาจนำไปสู่ความวิตกกังวลได้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการรักษาความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ อย่างชาญฉลาด ซึ่งไม่ใช่เป็นเรื่องที่ง่ายนัก เออีซีที่เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องที่ท้าทายทั้งในแง่ความสามารถที่จะร่วมมือกันให้เป็นประชาคมที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อทุกฝ่าย กับการจัดการปัญหาความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งในแง่ทวิภาคี พหุภาคี และทั้งในแง่ระหว่างประชาคมกับแต่ละมหาอำนาจ

๖. สรุป

ใน ค.ศ. ๑๘๙๘ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา นายจอห์น เฮย์ส (John Hayes) เขียนว่า “The Mediterranean Sea is the ocean of the Past and the Atlantic Ocean is the ocean of the Present, while the Pacific Ocean is the ocean of the Future.”^๙ การที่จอห์น เฮย์ส กล่าวเช่นนี้ก็เพราะบทบาทของสหรัฐอเมริกาที่มีมากขึ้นในแถบเอเชียแปซิฟิก ซึ่งสหรัฐอเมริกาเองก็เป็นประเทศหนึ่งที่อยู่ในแอ่งแปซิฟิก (the Pacific basin)^{๑๐} แต่สิ่งที่เห็นได้ก็คือ เอเชียรุ่งโรจน์ อันได้แก่ประเทศมหาอำนาจในเอเชียประเทศมหาอำนาจระดับ ๒ และ ๑๐ ประเทศในอาเซียน ต่างเป็นประเทศในเอเชียทั้งสิ้น และอยู่ในส่วนที่เป็นของมหาสมุทรแปซิฟิก ซึ่งก็สอดคล้องกับคำกล่าวของจอห์น เฮย์ เนื่องจากประเทศเอเชียเป็นส่วนสำคัญของแถบมหาสมุทรแปซิฟิก ประเทศไทยก็เป็นหนึ่งในประเทศนั้นและจะมีบทบาทสำคัญ

ดังนั้น ประเทศไทยต้องมีการปรับตัวหรือต้องมีการขยับตัว โดยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอ่านสถานการณ์อย่างเข้าใจ และจะต้องวางจุดยืนของตนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นขณะเดียวกัน ต้องตระหนักถึงศักยภาพและข้อจำกัดโดยดูจากตัวแปรต่าง ๆ ตามที่ออร์กันสกีได้กล่าวไว้ ที่สำคัญที่สุด ประเทศไทยไม่สามารถจะจมปลักอยู่กับความไม่ลงตัวของระบบการเมืองการปกครอง และความไม่เป็นหนึ่งเดียวของสังคม เพราะนี่จะเป็นอุปสรรคสำคัญของการต่อสู้กับสถานการณ์ ๓ สถานการณ์ดังที่กล่าวมาแล้ว อันได้แก่ โลกาภิวัตน์ เอเชียรุ่งโรจน์ และประชาคมเศรษฐกิจ

^๙ ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า จอห์น เฮย์ส อาจได้รับแนวความคิดในเรื่องนี้จากคาร์ล มากซ์ ใน ค.ศ. ๑๘๕๐ คาร์ล มากซ์ ได้ทำนายไว้ว่า มหาสมุทรแปซิฟิกจะเป็นมหาสมุทรที่มีบทบาทนำในการเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกัน มหาสมุทรแอตแลนติกคือมหาสมุทรสำหรับยุคปัจจุบัน (ในยุคของคาร์ล มากซ์) ส่วนทะเลเมดิเตอร์เรเนียนคือมหาสมุทรของยุคโบราณและยุคกลาง

^{๑๐} ลิขิต ธีรเวคิน, “มหาสมุทรแปซิฟิกคือความรุ่งเรืองของอนาคต,” ใน หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน, (วันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑).

อาเซียน ในกรณีของอาเซียนเอง ประเทศไทยก็ต้องระมัดระวังหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะนำไปสู่ผลกระทบในทางลบต่อองค์กร เช่น กรณีประเทศไทยกับประเทศกัมพูชาในคดีปราสาทเขาพระวิหาร ขณะเดียวกันก็หวังว่าความขัดแย้งระหว่างประเทศมาเลเซียกับฟิลิปปินส์ในกรณีของเกาะซาบาห์ (Sabah) หรือกรณีของมาเลเซียหรืออินโดนีเซียที่เคยมีความขัดแย้งในอดีต ที่สำคัญที่สุด ความขัดแย้งระหว่างมหาอำนาจคือจีนกับฟิลิปปินส์ เวียดนาม มาเลเซีย และได้หวั่น เรื่องหมู่เกาะทะเลจีนใต้ ความขัดแย้งระหว่างจีนขัดแย้งกับญี่ปุ่นในเรื่องข้อพิพาทรอบหมู่เกาะเซ็นกะกุ (Senkaku) หรือเกาะเตียวหยู หรือระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซียมีข้อพิพาทเรื่องการอ้างสิทธิ์เหนือหมู่เกาะคูริล (Kurile) เป็นสิ่งซึ่งประเทศไทยต้องระมัดระวังและวางตัวอย่างชาญฉลาด ไม่ถูกดึงเข้าไปเป็นเกมการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งเราไม่ได้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ในทางเศรษฐกิจ รูปแบบการผลิต การจัดการ การเงิน จะต้องมีการศึกษาอย่างละเอียด เพราะการผลิตต่อไปจะไม่ใช้ผลิตเฉพาะตลาดในประเทศไทย หรือประเทศที่เคยส่งออกเท่านั้น เช่น ตัวอย่างการผลิตในอาเซียนต้องคำนึงถึงการผลิตเพื่อผู้ซื้อจำนวน ๖๘๐ ล้านคน และอาจจะพยายามสร้างคุณภาพที่ดีให้กลายเป็นแบรนด์เนมที่สำคัญอันเป็นที่รู้จักในอาเซียน เช่น ผ้าไหมไทย นอกเหนือจากการเป็นแบรนด์เนมของเอเชียและของโลก

ในทางสังคม ประเทศไทยจะต้องเข้าใจปรากฏการณ์ของโลกยุคโลกาภิวัตน์ การเมืองโลก เศรษฐกิจโลก สถานะใหม่ของประเทศในเอเชียที่เราเคยขาดข้อมูลและความรู้ และบางครั้งก็แสดงออกมาเชิงดูถูกดูแคลนประเทศจีนและอินเดีย แต่โลกปัจจุบันเปลี่ยนไปจากเดิม และความเข้าใจเดิมก็เป็นความเข้าใจที่ผิด รวมตลอดทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน เพราะประวัติศาสตร์ที่เขียนมานั้นเป็นประวัติศาสตร์ที่เขียนโดยมีฐานของชาตินิยม จนบางครั้งเอนเอียงไปทางคลั่งชาติ ซึ่งจำเป็นต้องมีความเข้าใจอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ไม่เพียงเพราะประเทศไทยเท่านั้น ประเทศอีก ๙ ประเทศในเอเชียก็ต้องการมีการปรับเปลี่ยนเช่นเดียวกัน ที่สำคัญที่สุด ประเทศไทยต้องเร่งรัดในการพัฒนาเครื่องมือสื่อสารคือภาษาอังกฤษ ไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือสื่อสารในการเข้าใจในการติดต่อ แต่ต้องเข้าใจแก่นโนทัศน์ (concept) ของตัวภาษา เพราะภาษาไม่ใช่เพื่อการสื่อสารแต่เป็นการเรียนรู้ความคิด มโนทัศน์ และวัฒนธรรม

ใน พ.ศ. ๒๕๕๘ ซึ่งจะเป็นการสถาปนาประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการ ประเทศไทยจำเป็นต้องมีการเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้าน ที่สำคัญที่สุดการเตรียมพร้อมดังกล่าวนี้จะมีส่วนช่วยให้มีความพร้อมที่จะเผชิญกับโลกยุคโลกาภิวัตน์และเอเชียรุ่งโรจน์ได้อีกสองประการหนึ่ง ความจำเป็นในการปรับตัวคือกุญแจของความอยู่รอดตามที่ชาลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) ได้กล่าวเอาไว้มีเหตุผลอันน่าเชื่อว่าประเทศไทยน่าจะสามารถปรับเปลี่ยนในมิติต่าง ๆ เพื่อการยืนหยัดอย่างมั่นคงในโลกยุคใหม่อันได้แก่ โลกยุคโลกาภิวัตน์ เอเชียรุ่งโรจน์ และประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

บรรณานุกรม

- ทัชชหัย (ฤกษ์สุด) ทองอุไร, (เรียบเรียง). ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในมุมมองของ
ศาสตราจารย์ ดร.สุรเกียรติ์ เสถียรไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๕.
- ลิขิต ธีรเวคิน. การพัฒนาของจีนในยุคใหม่. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐.
- _____. การพัฒนาเศรษฐกิจและความเจริญที่เสียดุล. หนังสือพิมพ์สยามรัฐ, วันที่ ๘ และ
๑๕ กรกฎาคม, ๒๕๕๓.
- _____. ความขัดแย้งระหว่างญี่ปุ่นกับจีน. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. ๒๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘.
- _____. จีน : การพัฒนาและปัญหา. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. ๑๔ และ ๒๑ กุมภาพันธ์
พ.ศ. ๒๕๕๑.
- _____. จีนกำลังกลายเป็นตัวกระทำ (Actor) ในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ
รายวัน. ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗.
- _____. จีน : มหาอำนาจโลก. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๙.
- _____. จีนและระเบียบโลกใหม่. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. ๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒.
- _____. จีนและอินเดียสองยักษ์ใหญ่ของโลก. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. ๑๗ เมษายน
พ.ศ. ๒๕๕๑.
- _____. บทบาทของประเทศจีนและภาษาจีนในศตวรรษใหม่. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน.
๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙.
- _____. บุรพาทิวัตน์. หนังสือพิมพ์สยามรัฐ. ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๑.
- _____. ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน. หนังสือพิมพ์สยามรัฐ. ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.
- _____. ฝ่ากระแสโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด, ๒๕๔๘.
- _____. มหาสมุทรแปซิฟิกคือความรุ่งเรืองของอนาคต. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. ๑๙ มิถุนายน
พ.ศ. ๒๕๕๑.
- _____. “วัฒนธรรมทางการเมืองและการพัฒนาระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย.” วารสาร
วิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (ตุลาคม ๒๕๕๓) : ๘-๒๒.
- _____. เวทีการเมืองภูมิภาคเอเชีย. หนังสือพิมพ์สยามรัฐ. ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๕.
- _____. สองมหาอำนาจในเอเชีย : จีนและอินเดีย. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. ๒๑ กรกฎาคม
พ.ศ. ๒๕๔๘.
- _____. อินเดียกำลังเป็นประเทศมหาอำนาจ. หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน. ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๗.
- _____. อินเดียและจีน : สองยักษ์ใหม่แห่งเอเชีย. หนังสือพิมพ์สยามรัฐ. ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๒.
- _____. เอเชียรุ่งโรจน์. หนังสือพิมพ์สยามรัฐ. ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๕.

- วิทย์ บัณฑิตกุล. *รู้จักประชาคมอาเซียน*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สถาพรบุ๊คส์, ๒๕๕๕.
- สุรินทร์ พิศสุวรรณ. *อาเซียน รู้ไว้ ได้เปรียบแน่*, สุกัญญา มกรารุช (เรียบเรียง), พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๕.
- อดิศักดิ์ เชื้อไทย. *AEC ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๕๕.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. *ตะวันออก-ตะวันตก ใครสร้างโลกสมัยใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๕๔.
- _____. *บูรพาภิวัตน์ : ภูมิ-รัฐศาสตร์และเศรษฐกิจโลกใหม่*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ, ๒๕๕๔.
- Alvin Toffler. *The Third Wave*. New York: William Morrow, 1980.
- David McLellan. *Karl Marx: selected writings*. New York: Oxford University Press, 2000.
- Jeremy Rifkin. *The Third Industrial Revolution: How Lateral Power is Transforming Energy, The Economy, And the World*. USA: Palgrave Macmillan, 2011.
- Likhit Dhiravegin. *Multiculturalism and globalization: the case of Thailand*. Presented at the 18th Biennial General Conference of the Association of Asian Social Science Research Councils (AASSREC) “Multiculturalism in a Globalizing World: Views from the Asia-Pacific” 27-29 August 2009, Bangkok Convention Center, Central World, Bangkok, Thailand.
- _____. *Globalization: a blessing or a curse*. Keynote speech delivered at the 5th NRCT-ICSSR Joint Seminar on Globalization, 5-6 September 2011, The Montien Hotel, Pattaya, Chonburi, Thailand.
- _____. *Re-establishing political discourse*. Paper Presented at the Royal Institute’s International Conference “The Roles of the Learned Societies in Improving the Quality of Life in the Context of Globalization for the Celebrations on the Auspicious Occasion of His Majesty the King’s 7th Cycle Birthday Anniversary 5th December 2011” on 18-20 June 2012, the Dusit Thani Hotel, Bangkok, Thailand.
- _____. *The giant has woken*. In www.dhiravegin.com/detail.php?item_id=888
- _____. *China and India: the two emerging powers*. In www.dhiravegin.com/detail.php?item_id=263
- Warren Lerner. *A History of Socialism and Communism in Modern Times: Theorists, Activists, and Humanists*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall, 1994.

Abstract **The adjustment of Thailand to the era of globalization,
the ascendancy of Asia and membership in AEC**

Likhit Dhiravegin

*Fellow of the Academy of Moral and Political Sciences,
The Royal Institute, Thailand*

This article addresses the issues of adjustment of Thailand to the era of globalization, the ascendancy of Asia and membership in the ASEAN Economic Community. The need to adjust to the changing times of the age of information technology or civilization of the third wave is imperative. The changing times will make it necessary for Thailand to accommodate to the new era in its political, economic, social structure as well as social psychological aspect. The need to be responsive to the new environment of being a member of the regional cooperation or AEC in the 2015 is most necessary. Many things in Thailand such as the educational system, the modus operandi of the public bureaucracy, historical understandings of other countries, etc. have to be streamlined. It is an article to present the salient changes for which the Thai people have to be ready.

keywords: Globalization, the Ascendancy of Asia, ASEAN Economic Community